

Utgiftsområde 15 Studiestöd

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utbildningsutskottet regeringens förslag i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1) inom utgiftsområde 15 Studiestöd och tio motioner som har väckts under den allmänna motionstiden 2015/16. Bland motionerna finns alternativa budgetförslag från Moderaterna, Sverigedemokraterna, Centerpartiet, Folkpartiet och Kristdemokraterna.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om anslag för utgiftsområdet, som uppgår till totalt drygt 21,7 miljarder kronor för 2016, och vissa bemyndiganden om ekonomiska åtaganden. Vidare tillstyrker utskottet regeringens förslag om ändring i studiestödslagen (1999:1395), som innebär förenklade regler om nedsättning av årsbelopp vid återbetalning av studielån. Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 2016.

Utskottet tillstyrker även regeringens förslag om förtydligande av jämställdhetsperspektivet i målet för utgiftsområdet.

Utskottet har följt upp regeringens resultatredovisning för utgiftsområdet i olika avseenden och gör ett antal bedömningar.

Samtliga motionsförslag som behandlas i betänkandet avstyrks.

Moderaterna, Sverigedemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna har inte deltagit i anslagsbeslutet. Dessa partier redovisar i stället sina ställningstaganden i fem särskilda yttranden (M, SD, C, L, KD).

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning.....	5
Budgetprocessen i riksdagen	5
Bakgrund	6
Propositionens huvudsakliga innehåll	7
Utskottets överväganden.....	8
Mål för utgiftsområde 15.....	8
Uppföljning av budgetpropositionens resultatredovisning m.m.	9
Resultat.....	13
Anslag inom utgiftsområde 15	18
Politikens inriktning	19
Anslag inom utgiftsområde 15	19
1:1 Studiehjälp.....	20
1:2 Studiemedel.....	21
1:3 Avsättning för kreditförluster	23
1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor	24
1:5 Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och vid viss föräldrautbildning i teckenspråk	25
1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål.....	26
1:8 Centrala studiestödsnämnden	26
1:9 Överklagandenämnden för studiestöd	28
Lagförslag om ändring i studiestödslagen	34
Särskilda yttranden	37
1. Anslag inom utgiftsområde 15, punkt 2 (M)	37
2. Anslag inom utgiftsområde 15, punkt 2 (SD).....	38
3. Anslag inom utgiftsområde 15, punkt 2 (C)	39
4. Anslag inom utgiftsområde 15, punkt 2 (L)	41
5. Anslag inom utgiftsområde 15, punkt 2 (KD)	43
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	45
Propositionen	45
Motioner från allmänna motionstiden 2015/16	45
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens och oppositionens anslagsförslag	48
<i>Bilaga 3</i>	
Utskottets anslagsförslag	49
<i>Bilaga 4</i>	
Regeringens lagförslag	50

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Mål för utgiftsområde 15

Riksdagen godkänner det mål för utgiftsområde 15 som regeringen föreslår.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2015/16:1 utgiftsområde 15 punkt 2.

2. Anslag inom utgiftsområde 15

a) Anslagen för 2016

Riksdagen anvisar anslagen för 2016 inom utgiftsområde 15 enligt utskottets förslag i bilaga 3.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2015/16:1 utgiftsområde 15 punkt 5 och avslår motionerna

2015/16:1346 av Sofia Fölster (M) yrkande 1,

2015/16:1469 av Christer Nylander m.fl. (FP),

2015/16:2238 av Stefan Jakobsson m.fl. (SD),

2015/16:2275 av Elisabeth Svantesson m.fl. (M) yrkande 4,

2015/16:2737 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkandena 1–5,

2015/16:2770 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 5,

2015/16:2773 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkandena 1–4,

2015/16:2877 av Annika Eclund m.fl. (KD) yrkandena 1 och 2,

2015/16:3175 av Ulrika Carlsson i Skövde m.fl. (C) och

2015/16:3231 av Christer Nylander m.fl. (FP).

b) Lagförslaget

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395) med den ändringen att ordet "låntagaren" och bokstaven "s" sammanskrivs.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2015/16:1 utgiftsområde 15 punkt 1.

c) Bemyndiganden om ekonomiska åtaganden

Riksdagen bemyndigar regeringen att

1. under 2016 för anslaget 1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål beställa produktion av studielitteratur som inklusive tidigare gjorda åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 4 000 000 kronor 2017,

2. under 2016 ta upp lån i Riksgäldskontoret för studielån som inklusive tidigare gjord upplåning uppgår till högst 211 000 000 000 kronor.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2015/16:1 utgiftsområde 15 punkterna 3 och 4.

Stockholm den 26 november 2015

På utbildningsutskottets vägnar

Lena Hallengren

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Lena Hallengren (S), Christer Nylander (FP)*, Camilla Waltersson Grönvall (M)*, Thomas Strand (S), Caroline Helmersson Olsson (S), Michael Svensson (M)*, Håkan Bergman (S), Ulrika Carlsson i Skövde (C)*, Jabar Amin (MP), Erik Bengtzboe (M)*, Gunilla Svantorp (S), Robert Stenkvist (SD)*, Daniel Riazat (V), Annika Eclund (KD)*, Roza Güclü Hedin (S) och Ida Drougge (M)*.

* Avstår från ställningstagande under punkt 2, se särskilda yttranden.

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens proposition 2015/16:1 utgiftsområde 15 Studiestöd med förslag till anslag m.m. för budgetåret 2016. Utskottet behandlar även tio motioner från den allmänna motionstiden 2015/16 som gäller anslagen eller som bedöms ha anslagseffekt budgetåret 2016.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut och förslagen i motionerna finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag återges i bilaga 4.

En sammanställning av regeringens förslag till anslag för 2016 och oppositionspartiernas avvikelser i förhållande till regeringens förslag finns i bilaga 2. Utskottets förslag – som överensstämmer med regeringens förslag – till beslut om anslagsfördelning för 2016 inom utgiftsområde 15 Studiestöd finns i bilaga 3.

Under ärendets beredning har Folkpartiet liberalerna (FP) bytt namn till Liberalerna (L).

Budgetprocessen i riksdagen

Rambeslutsprocessen

Budgetprocessen innebär bl.a. att riksdagen i första steget i budgetprocessen fastställer en utgiftsram för varje utgiftsområde. Utgiftsramen anger det belopp som utgiftsområdets anslag högst får uppgå till (11 kap. 18 § riksdagsordningen).

Riksdagen har, med bifall till regeringens förslag, bestämt utgiftsramen för 2016 för utgiftsområde 15 Studiestöd till 21 707 932 000 kronor (prop. 2015/16:1, bet. 2015/16:FiU1, rskr. 2015/16:51). I detta ärende ska utbildningsutskottet föreslå för riksdagen hur anslagen för utgiftsområdet ska fördelas inom utgiftsområdesramen. Riksdagens ställningstagande till anslag för utgiftsområdet ska göras genom *ett* beslut (11 kap. 18 § riksdagsordningen).

Uppföljning av riksdagens resultatredovisning

Enligt budgetlagen (2011:203) ska regeringen i budgetpropositionen lämna en redovisning av de resultat som har uppnåtts i verksamheten i förhållande till de mål som riksdagen har beslutat.

I utskottens beredning av ärenden ingår uppgiften att följa upp och utvärdera riksdagsbeslut (4 kap. 8 § regeringsformen). Som en del i utskottens uppföljning ingår att behandla den resultatinformation som regeringen

presenterar. Riksdagen har beslutat om riktlinjer för bl.a. den löpande uppföljningen av regeringens resultatredovisning (framst. 2005/06:RS3, bet. 2005/06:KU21). Av riktlinjerna framgår att riksdagen beställer och tar emot information om resultatet av statens verksamhet.

Utskottet har mot den bakgrunden analyserat regeringens resultatredovisning för utgiftsområde 15 i budgetpropositionen. Analysen har syftat till att vara ett underlag för utskottets behandling av budgetpropositionen och för den fortsatta mål- och resultatdialogen med regeringen.

Betänkandets disposition

Betänkandet har disponerats så att inledningsvis behandlas ett förslag om mål för utgiftsområde 15 Studiestöd. Därefter följer en uppföljning av budgetpropositionen för 2016 i olika avseenden, bl.a. i fråga om regeringens resultatredovisning till riksdagen. Sedan behandlas utskottets ställningstagande till anslagen, lagförslaget m.m. och motioner inom utgiftsområde 15. Slutligen redovisar utskottet sina närmare skäl för att tillstyrka regeringens förslag om anslag, lagförslag m.m. och avstyrka motioner.

Bakgrund

Utgiftsområdets omfattning

Utgiftsområde 15 Studiestöd omfattar utgifter för ekonomiskt stöd till enskilda under studier och utgifter för vissa studiesociala insatser. Även utgifter för hanteringen av studiestöden, som huvudsakligen sköts av Centrala studiestödsnämnden (CSN), och ärendehantering inom Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS) hör till utgiftsområdet.

Inom utgiftsområdet föreslås att medel ska anvisas för

- studiehjälp i form av studiebidrag, inackorderingstillägg och extra tillägg för studerande inom främst gymnasieskolan
- studiemedel i form av studiebidrag och tilläggsbidrag för studerande med barn
- statens utgifter för räntor för studielån tagna i Riksgäldskontoret
- inleverans av kapital till Riksgäldskontoret till följd av avskrivning av studielån som tagits före 2014 och avsättning för förväntade förluster på utlåning fr.o.m. 2014
- kostnadsersättning till elever i gymnasial lärlingsutbildning
- bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och vid viss föräldrautbildning i teckenspråk
- bidrag till vissa studiesociala ändamål
- administration av studiestöd
- hantering av överklaganden vid ÖKS.

Vissa studiestöd är rättighetsstyrda. Detta innebär att anslagsbelastningen, förutom av reglerna för lån och bidrag, främst är beroende av antalet studerande i utbildningar som berättigar till studiestöd, de studerandes val att ansöka om studiestöd, räntekostnader för den totala studielåneskulden i Riksgäldskontoret och avsättning för förväntade förluster vid nytulning. Utgiften för vissa andra studiestöd begränsas av anvisade eller tilldelade medel och efterfrågan på dessa stöd.

Bestämmelserna som reglerar rätten till studiehjälp och studiemedel samt återbetalningen av studielån finns främst i studiestödslagen (1999:1395) och studiestödsförordningen (2000:655).

Bemyndiganden om ekonomiska åtaganden

Enligt 6 kap. 1 § första stycket budgetlagen (2011:203) får regeringen, för det ändamål och intill det belopp som riksdagen beslutat för budgetåret, beställa varor eller tjänster samt besluta om bidrag, ersättning, lån eller liknande som medför utgifter under senare budgetår än det budgeten avser. Inom utgiftsområde 15 finns ett förslag om beställningsbemyndigande under anslaget 1:6 *Bidrag till vissa studiesociala ändamål* under olika anslag. Förslaget innebär således att regeringen ska få göra åtaganden under 2016 som medför utgifter under 2017 eller därefter. För varje bemyndigande anges ett högsta belopp samt hur många år framåt åtagandena får avse. Regeringen föreslår också att riksdagen ska bemyndiga regeringen att besluta om att ta upp lån i Riksgäldskontoret för studielån.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnar regeringen förslag till åtta anslag inom utgiftsområde 15 Studiestöd. För anslaget 1:6 *Bidrag till vissa studiesociala ändamål* föreslår regeringen att den ska bemyndigas att göra beställningar som medför behov av anslag under 2017. Regeringen föreslår dessutom att den ska bemyndigas att under 2016 ta upp lån i Riksgäldskontoret för studielån.

Vidare föreslår regeringen en ändring i studiestödslagen (1999:1395). Förslaget innebär förenklade regler om nedsättning av årsbelopp vid återbetalning av studielån.

Regeringen föreslår dessutom en ny målformulering för ett av målen inom studiestödet. Förslaget innebär att jämställdhetsperspektivet ska förtydligas i det rekryterande målet inom studiestödet.

Utskottets överväganden

Mål för utgiftsområde 15

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen godkänner det mål för utgiftsområde 15 som regeringen föreslår. Förslaget innebär att jämställdhetsperspektivet förtydligas i det rekryterande målet inom studiestödet.

Gällande mål för utgiftsområde 15

Målen för utgiftsområdet är att studiestödet i form av bidrag och lån är en del av utbildningspolitiken. Studiestödet ska verka rekryterande och därmed bidra till ett högt deltagande i utbildning. Det ska vidare utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och därmed bidra till ökad social rättvisa. Studiestödet ska även ha en god effekt på samhälls ekonomin över tiden. Målen för studiestödet slogs fast i samband med studiestödsreformen 2001 (prop. 1999/2000:10, bet. 1999/2000:UbU7, rskr. 1999/2000:96).

Målen ska uppnås genom ett effektivt, sammanhållet, flexibelt och rättssäkert studiestödsystem som ska vara enhetligt och överblickbart för den enskilde. De utbetalningar som görs från systemet ska vara korrekta, och den del av studiestödet som utgörs av lån ska återbetalas fullt ut.

Propositionen

Regeringen föreslår att jämställdhetsperspektivet ska förtydligas i det rekryterande målet inom studiestödet. Den nya målformuleringen i denna del föreslås bli att studiestödet ska verka rekryterande för både kvinnor och män och därmed bidra till ett högt deltagande i utbildning.

Som skäl för regeringens förslag anges att jämställdhetsintegrering är regeringens huvudsakliga strategi för att uppnå varaktiga resultat och skapa förutsättningar för att få ett brett genomslag för de jämställdhetspolitiska målen. Ett omfattande utvecklingsarbete bedrivs inom Regeringskansliet utifrån en strategi för arbetet med jämställdhetsintegrering (U2012/1388/JÄM). För att stärka arbetet med jämställdhetsintegrering i statliga myndigheter har 41 statliga myndigheter fått ett särskilt regeringsuppdrag att arbeta aktivt med jämställdhetsintegrering under 2015–2018. För Centrala studienämndens (CSN) del innebär det bl.a. att myndigheten ska redovisa en uppdaterad plan för hur myndigheten avser att fortsätta arbetet med jämställdhetsintegrering under 2015–2018.

Att tydliggöra jämställdhetsperspektivet i målen för ett utgiftsområde är också enligt regeringen en tydlig signal till berörda myndigheter om att jämställdhetsperspektivet ska beaktas i deras verksamhet. Mot denna

bakgrund bör det enligt regeringen förtydligas att det rekryterande målet inom studiestödet ska gälla för både kvinnor och män. I övrigt bör målen för studiestödet, som angetts ovan, gälla såsom i dag.

Utskottets ställningstagande

Det har inte väckts några motioner i denna del med anledning av propositionen. Utskottet välkomnar att jämställdhetsperspektivet förtydligas i det rekryterande målet inom studiestödet. Den nya målformuleringen i denna del blir att studiestödet ska verka rekryterande för både kvinnor och män och därmed bidra till ett högt deltagande i utbildningen. Utskottet anser att en ändrad målformulering bl.a. sänder en tydlig signal till berörda myndigheter inklusive CSN om att jämställdhetsperspektivet ska beaktas i deras verksamhet.

Med det anförda tillstyrker utskottet regeringens förslag om mål för utgiftsområdet.

Uppföljning av budgetpropositionens resultatredovisning m.m.

Bakgrund

Enligt budgetlagen (2011:203) ska regeringen i budgetpropositionen lämna en redovisning av de resultat som uppnåtts i verksamheten i förhållande till de mål som riksdagen beslutat. Som en del i beredningen av budgetpropositionen följer utskottet upp regeringens resultatredovisning i budgetpropositionen för utgiftsområde 15. Uppföljningen genomförs av utskottets styrgrupp för uppföljning och utvärdering. Den är ett underlag för utskottets behandling av budgetpropositionen och för den fortsatta mål- och resultatdialogen med regeringen. Utgångspunkten är budgetpropositionens struktur och utformning. Syftet är att öka läsbarheten och tydliggöra informationen så att utskottet har ett bra underlag inför sitt ställningstagande till budgetförslaget och en god förståelse av utgiftsområdet. Propositionen följs upp i följande avseenden: budgetpropositionens struktur, resultatredovisningens utformning och anslagens ändamål.

Propositionen

Budgetpropositionens struktur

Budgetpropositionen för utgiftsområde 15 består av regeringens förslag till riksdagsbeslut (en lagändring, ett godkännande, bemyndiganden till regeringen och ramanslagen för budgetåret) i kapitel 1 och lagförslag i kapitel 2.

Kapitel 3 består av sju avsnitt. Inledningsvis anges utgiftsområdets omfattning i avsnitt 3.1 (utgifter för olika former av ekonomiskt stöd till enskilda under studier, utgifter för vissa studiesociala insatser och utgifter för hanteringen av studiestöden). Därefter följer en tabell över utgiftsområdets utgiftsutveckling i avsnitt 3.2 (tabell 3.1, s. 14).

Mål för utgiftsområdet anges i avsnitt 3.3. Dessa slogs fast i samband med studiestödsreformen 2001 (prop. 1999/2000:10, bet. 1999/2000:UbU7, rskr. 1999/2000:96). Regeringen föreslår nu att jämställdhetsperspektivet i det rekryterande målet inom studiestödet förtydligas så att det framgår att studiestödet ska verka rekryterande för både kvinnor och män och därmed bidra till ett högt deltagande i utbildning.

Därefter följer två fördjupningsrutor med en kort beskrivning av studiestödet respektive lånesystemet.

Resultatet av statens insatser inom studiestödsverksamheten redovisas i ett eget avsnitt (avsnitt 3.4) som i sin tur är indelat i nio delavsnitt (avsnitt 3.4.1–3.4.9). I respektive delavsnitt anges vilka indikatorer som har valts ut för att mäta måluppfyllelsen. I avsnitt 3.5 görs en sammanfattande bedömning av måluppfyllelsen inom utgiftsområdet.

Politikens inriktning, dvs. reformer och satsningar, beskrivs i avsnitt 3.6. Det rör sig bl.a. om ökade medel för studiestöd till följd av att medel avsätts för fler utbildningsplatser, en lagändring som syftar till att öka återbetalningsgraden hos låntagare bosatta utomlands och ökade medel till Centrala studiestödsnämnden (CSN) så att myndigheten kan övergå från avgifts- till anslagsfinansiering av sin verksamhet.

Budgetförslaget finns i avsnitt 3.7. Inom utgiftsområde 15 finns åtta ramanslag: anslagen 1:1–1:9 (anslaget 1:7 saknas i nummerserien av budgetadministrativa skäl). Anslagen avser utgifter för studiestöd och studiestödsadministration (förvaltningsutgifter för Centrala studiestödsnämnden och Överklagandenämnden för studiestöd) samt utgifter för studiemedelsräntor och avsättning för kreditförluster.

Resultatredovisningens utformning

I propositionen delas resultatredovisningen in i nio delavsnitt (avsnitt 3.4.1–3.4.9): Unga studerande på gymnasial nivå i Sverige, Vuxna studerande på grundskolenivå och gymnasial nivå i Sverige, Studerande på eftergymnasial nivå i Sverige, Studerande utomlands, Studerande med barn, Studieekonomi, Lånebenägenhet och den enskildes skuldsättning, Låntagare och den totala studieskulden samt Studiestödsadministration.

Resultaten för varje studiestöd redovisas per studerandegrupp fördelat på grundskolenivå och gymnasial nivå (t.ex. kommunal vuxenutbildning och folkhögskoleutbildning) respektive eftergymnasial nivå (t.ex. högskoleutbildning och yrkeshögskoleutbildning). Resultaten presenteras genomgående efter kön.

I respektive avsnitt anges vilka indikatorer som har valts ut för att mäta måluppfyllelsen. Samma indikator kan också mäta flera delar av måluppfyllelsen. Enligt regeringen finns det en nära koppling mellan det rekryterande och det utjämnande målet på så sätt att båda målen handlar om att studiestödet ska bidra till att personer som inte annars skulle ha börjat att studera gör det. Det utjämnande målet kan närmare definieras som att studiestödet ska vara selektivt rekryterande, dvs. att det bör vara utformat på ett sådant sätt att det i vissa fall specifikt riktar sig till särskilda grupper. Regeringen menar att det därför är naturligt att en liknande eller i förekommande fall samma indikator används för att mäta olika delar av måluppfyllelsen.

Centrala studiestödsnämnden (CSN) har redovisat sitt uppdrag att utveckla uppföljningen av studiestödsutnyttjandet bland vuxna studerande genom att dels redovisa tidsserier över andelen som studerar med studiemedel, dels utreda hur nyttjandet kan speglas för de studerande som har rätt till studiemedel. I relevanta avsnitt presenterar regeringen nu tidsserier över andelen studerande med studiemedel.

I avsnitt 3.5 görs en sammanfattande bedömning av måluppfyllelsen inom utgiftsområdet mot bakgrund av de indikatorer som har redovisats. Av budgetpropositionen för 2016 framgår att Regeringskansliet arbetar kontinuerligt med att synliggöra resultat och utveckla resultatanalyserna. Ambitionen är att skapa en tydligare uppföljning och analys av måluppfyllelsena som grund för de politiska prioriteringarna och budgetförslaget (prop. 2015/16:1 Förslag till statens budget, finansplan och skattefrågor avsnitt 12.5 s. 485).

Utskottets bedömning

Utskottet välkomnar de förändringar av redovisningen som regeringen har gjort med anledning av de iakttagelser som utskottet har fört fram i de fyra senaste budgetbetänkandena och ser positivt på att Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) fortsätter arbetet med att utveckla mål- och resultatredovisningen i budgetpropositionen. Utskottet har förståelse för att detta är ett långsiktigt arbete och sätter stort värde på en fortsatt dialog. I det följande redovisas de iakttagelser som utskottet gjort med anledning av budgetpropositionen för 2016. Uppföljningen fokuserar liksom tidigare år på form- och strukturfrågor i syfte att öka läsbarheten och förståelsen av utgiftsområdet.

Budgetpropositionens struktur

Utskottet anser, liksom tidigare, att den kapitelföljd som används för utgiftsområde 15 (först resultatredovisningen, därefter politikens inriktning och sist budgetförslaget) tydliggör kopplingen mellan resultat och budgetförslag på ett bra sätt.

Utskottet ser liksom tidigare positivt på den inledande beskrivningen av utgiftsområdets omfattning, liksom de särskilda fördjupningsrutorna om studiestödet och lånesystemet. Utskottet noterar att den inledande beskrivningen av studiestödsverksamheten, som utskottet också har sett positivt på, har tagits bort. Utskottet kan konstatera att en motsvarande beskrivning fortfarande finns för utgiftsområde 16.

Resultatredovisningens utformning

Utskottet tar ovan ställning till regeringens förslag att förtydliga jämställdhetsperspektivet i målet för utgiftsområdet (se avsnittet Mål för utgiftsområde 15). I sammanhanget kan utskottet konstatera att resultaten, liksom tidigare, genomgående presenteras med kön som övergripande indelningsgrund.

Utskottet välkomnar de nya indikatorer som CSN har utvecklat för att följa upp studiestödsutnyttjandet bland vuxna studerande genom att bl.a. ta fram tidsserier över andelen som studerar med studiemedel.

Utskottet kan konstatera att det i resultatredovisningen liksom tidigare finns sådana uppgifter om verksamheternas omfattning och kostnader som inte ligger till grund för en bedömning av måluppfyllelsen, men som enligt utskottet ändå är intressanta och viktiga att ha med för att kunna följa utvecklingen inom utgiftsområdet.

Enligt budgetlagen (2011:203) ska regeringen i budgetpropositionen redovisa de resultat som har uppnåtts i verksamheten i förhållande till de mål som riksdagen har beslutat (10 kap. 3 §). Liksom tidigare anges det i årets budgetproposition på ett tydligt och pedagogiskt sätt vilka indikatorer som har valts ut för att bedöma måluppfyllelsen för studiestödet. För varje indikator anges vilken del av måluppfyllelsen den mäter: studiestödets rekryterande effekt, studiestödets utjämnande effekt eller studiestödets effekt på samhällsekonomin. Utskottet menar, liksom tidigare, att kopplingen mellan målen för utgiftsområdet och resultatredovisningen på så vis tydliggörs på ett förtjänstfullt sätt. Utskottet är, liksom tidigare, positivt till den systematiska genomgången av indikatorerna i resultatanalysen och bedömningen av måluppfyllelsen samt att analysen strukturerats efter målen för studiestödet. Som utskottet tidigare framfört vore det önskvärt med en ännu tydligare koppling till politikens inriktning där det är möjligt, så att man kan följa en röd tråd genom budgetpropositionens olika delar.

Utskottet har tidigare efterfrågat en utvecklad kommentar i de fall samma indikator mäter flera delar av måluppfyllelsen, t.ex. studiestödets såväl rekryterande som utjämnande effekt (bet. 2013/14:UbU1 s. 12). En sådan kommentar lämnades då och utskottet ser med tillfredsställelse att en sådan kommentar finns med även i årets budgetproposition (prop. 2015/16:1 avsnitt 3.4 Resultatredovisning s. 18).

Anslagens ändamål

Statsbudgetens anslag utgör riksdagens viktigaste instrument för att fördela medel till olika ändamål (Budgetlagsutredningen, SOU 1996:14 s. 134). Enligt regeringsformen får anslag inte användas på annat sätt än vad riksdagen har bestämt (9 kap. 2 §). Utformningen av anslagets ändamål sågs över genomgående i hela budgetpropositionen för 2014 i syfte att göra den tydligare och mer enhetlig (prop. 2013/14:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. avsnitt 12.5 s. 677–678). En ny rubrik – Ändamål – infördes i anslutning till tabellen för anslagsutvecklingen för respektive anslag. Vid behov kunde kompletterande information läggas till som var nödvändig för förståelsen av anslagets ändamål, men som inte var en del av ändamålet.

När det gäller anslag som används för förvaltningsutgifter har utskottet tidigare efterfrågat någon form av information om den aktuella myndighetens uppgifter, t.ex. en hänvisning till myndighetens instruktion. En sådan hänvisning lades då till och utskottet ser med tillfredsställelse att denna information finns med även i årets budgetproposition under rubriken Kompletterande information direkt efter rubriken Anslagets ändamål för anslagen för Centrala studiestödsnämnden (CSN) och Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS).

Resultat

Målen för studiestödet slogs fast i samband med studiestödsreformen 2001 (prop. 1999/2000:10, bet. 1999/2000:UbU7, rskr. 1999/2000:96). Studiestödet i form av bidrag och lån är en del av utbildningspolitiken. Studiestödet ska verka rekryterande och därmed bidra till ett högt deltagande i utbildning. Det ska vidare utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och därmed bidra till ökad social rättvisa. Studiestödet ska även ha en god effekt på samhällsekonomin över tiden. Målen ska uppnås genom ett effektivt, sammanhållet, flexibelt och rättssäkert studiestödssystem som ska vara enhetligt och överblickbart för den enskilde. De utbetalningar som görs från systemet ska vara riktiga, och den del av studiestödet som utgörs av lån ska återbetalas fullt ut.

Omfattning och kostnader

Under 2014 fick ca 930 000 studerande någon form av studiestöd. Det totala antalet låntagare var nästan 1,5 miljoner personer vid utgången av 2014. Utgifterna på statens budget för verksamheten uppgick under 2014 till ca 20 miljarder kronor. Den totala studieskulden när det gäller studielån ökade under 2014 från 197,5 miljarder kronor till 201,6 miljarder kronor.

Centrala studiestödsnämndens (CSN) verksamhet finansieras i huvudsak via förvaltningsanslag och med inbetalda administrativa avgifter. Av intäkterna, som totalt uppgick till ca 822,6 miljoner kronor under 2014, bestod drygt 35 procent av anslag (284,8 miljoner kronor) och knappt 65 procent av avgifter (534,3 miljoner kronor). Resterande intäkter bestod av finansiella

intäkter och intäkter av bidrag. Inbetalda avgifter bestod främst av påminnelseavgifter, expeditonsavgifter och uppläggningsavgifter.

Utgifterna för verksamheten vid Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS) uppgick under 2014 till ca 12,7 miljoner kronor. ÖKS hanterade under året drygt 5 300 ärenden, en ökning med ca 100 ärenden jämfört med föregående år.

Resultat

Regeringens resultatanalys för studiestödet presenteras nedan. Analysen utgår från målen för studiestödet och de olika delar av måluppfyllelsen som indikatorerna mäter: studiestödets rekryterande effekt, studiestödets utjämnande effekt eller studiestödets effekt på samhällsekonomi. Mot bakgrund av de indikatorer som har redovisats i budgetpropositionen (prop. 2015/16:1 utg.omr. 15 s. 19–32) gör regeringen en sammanfattande bedömning av måluppfyllelsen inom utgiftsområdet. De indikatorer som regeringen återger i analysen markeras med kursiv stil nedan. För studiestödsadministrationen redovisas inte någon indikator, men regeringen kommenterar ärendehantering vid CSN och ÖKS.

Studiestödets rekryterande effekt

Studiestödet ska verka rekryterande till studier och bidra till ett högt deltagande i utbildning.

Antalet studerande med studiehjälp har under 2014 fortsatt att minska, vilket kan förklaras av minskande ungdomskullar.

Antalet vuxna studerande med studiemedel på grundskolenivå har i stort sett varit oförändrat de fyra senaste åren. *Antalet vuxna studerande med studiemedel på gymnasial nivå* ökade dock. Ökningen kan delvis förklaras av att fler som saknar fullständig gymnasieutbildning söker sig till utbildning. De som fick det högre bidraget för studerande som saknar gymnasiekompetens stod för halva ökningen av antalet studiemedelstagare på denna nivå. En ökad invandring och stora ungdomskullar som lämnat gymnasieskolan under de senaste åren är också faktorer som bidragit till ökningen.

Den högre bidragsnivån inom studiemedlen syftar till att rekrytera studerande med kort utbildningsbakgrund till studier. *Antalet studerande på grundskolenivå med den högre bidragsnivån* minskade med 400 studerande jämfört med föregående år. Eftersom antalet studiemedelstagare i princip var oförändrat minskade andelen studiemedelstagare med den högre bidragsnivån från 58 till 57 procent under samma tidsperiod. *Antalet studerande på gymnasial nivå med den högre bidragsnivån* har dock ökat med 4 500 studerande under samma tidsperiod. Totalt sett har antalet studerande med den högre bidragsnivån ökat med 7 procent under tidsperioden. Ökningen kan enligt regeringen sannolikt delvis förklaras av satsningen på den högre bidragsnivån till vissa arbetslösa ungdomar sedan 2011.

Sedan 2011 får den högre bidragsnivån även lämnas inom ramen för satsningen på vissa arbetslösa ungdomar i åldern 20–24 år för behörighetsgivande studier på grundskolenivå eller gymnasial nivå. Sedan 2011 har antalet ungdomar mer än fördubblats och den stora ökningen beror enligt regeringens analys sannolikt till stor del på att satsningen nu fått ett större genomslag och i större utsträckning når den avsedda målgruppen.

Antalet studerande med studiemedel på eftergymnasial nivå har aldrig varit högre, vilket bedöms bero på demografiska faktorer och det rådande arbetsmarknadsläget för ungdomar. Sett till åldersstrukturen har andelen studiemedelstagare yngre än 25 år minskat. Minskningen beror främst på att de ungdomskullar som lämnar gymnasieskolan har minskat de senaste åren. Fortfarande är dock mer än hälften av studiemedelstagarna (56 procent) yngre än 25 år.

Sverige har i jämförelse med de flesta andra länder ett generöst system för finansiering av studier utomlands. *Antalet utlandsstuderande med studiemedel* var under 2014 det högsta antalet någonsin. Det var också det sjätte året i rad som antalet ökade. Ökningen beror enligt regeringen sannolikt även här på de stora ungdomskullar som har lämnat gymnasieskolan de senaste åren. Antalet sökande per plats vid svenska utbildningar kan antagligen också förklara ökningen.

Lånebenägenheten har minskat efter studiestödsreformen 2001, men har ökat något under de senaste tre åren. Minskningen kan bl.a. förklaras av att de studerande efter studiestödsreformen 2001 gör en mer rationell bedömning av kostnaderna för lånet. Detta beteende kan nu vara på väg att förändras. Tidigare studier som CSN har gjort visar bl.a. att 2009 svarade 45 procent av låntagarna att de inte påverkades av att studielånet skulle betalas tillbaka. Vid den senaste undersökningen 2013 hade denna andel ökat till 49 procent. Likaså har de som svarat att de lånar mer än de egentligen behöver för sitt uppehälle ökat något. Sedan 2011 har lånebenägenheten ökat med 1,3 procentenheter och 2014 var den 68,2 procent. Under samma period har det skett förändringar i åldersstrukturen på studiemedelstagarna. Andelen studerande yngre än 25 år som mer sällan tar lån har minskat, samtidigt som andelen 25–34-åringar, som oftare tar lån, har ökat. Studerande som är 35 år eller äldre har oftare än andra ekonomiskt stöd från en partner eller har arbetsinkomster. Män med studiemedel tar oftare lån än kvinnor, vilket har varit en trend under en längre tid.

Under 2014 ökade *antalet studerande med tillägglån* och *andelen studerande med tillägglån*. Ökningen beror dels på att antalet studerande över 25 år har ökat, dels på att även deltidsstudier ger rätt till tillägglån fr.o.m. den 1 juli 2014.

Regeringen framhåller sammanfattningsvis att studiestödet är ett viktigt verktyg för att öka deltagande i och bredda rekryteringen till utbildning. Dessutom är studiestödet en betydelsefull faktor för att möjliggöra omställning i arbetslivet. Antalet studiestödstagare på samtliga utbildningsnivåer kan enligt regeringen fortsatt anses vara på en hög nivå. Mot bakgrund av de

indikatorer som redovisats är regeringens samlade bedömning att målet om studiestödets rekryterande effekt har uppfyllts.

Studiestödets utjämnande effekt

Inom studiestödssystemet finns det flera olika stödformer som syftar till att utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen. Studiestödet ska verka selektivt rekryterande, dvs. det ska göra att individer från vissa grupper som annars inte skulle ha gjort det börjar att studera.

Studerande inom gymnasieskolan kan få ett extra tillägg som syftar till att öka möjligheterna för ungdomar i inkomstsvaga hushåll att studera och därmed undanröja sociala hinder för utbildning. Resultaten från 2014 visar att ett ökat antal studerande fick det extra tillägget, trots att det totala antalet studerande med studiehjälp minskade. Det är betydligt fler män än kvinnor som får det extra tillägget. Detta kan förklaras av att många ensamkommande flyktingbarn är pojkar. Ökningen av det extra tillägget har de senaste åren varit tydligast för familjer med mycket låga inkomster. Denna utveckling fortsatte under 2014. Resultatet av en undersökning som CSN genomförde under 2012 visar att gruppen med extra tillägg har genomgått andra förändringar över tid. Det är nu oftare fråga om studerande barn i nyanlända familjer eller ensamkommande flyktingbarn, jämfört med tidigare då de studerande levde i hushåll med en ensamstående förälder. En hög andel är också födda i Sverige med utrikes födda föräldrar.

Studiemedlens rekryterande kraft varierar mellan olika studerandegrupper. En grupp som ofta anger att de inte skulle ha börjat att studera utan studiemedel är studerande med barn. Inom studiemedelssystemet finns *tilläggsbidraget till studerande med barn* som syftar till att hjälpa barn i ekonomiskt utsatta familjer och underlätta för föräldrar att studera. Antalet studerande som fick tilläggsbidrag ökade 2014 jämfört med 2013. Detta beror främst på en ökning av andelen äldre studerande. Könsfördelningen bland dem som får tilläggsbidrag har bara förändrats marginellt under de år som tilläggsbidraget har funnits. Under 2014 var 80 procent av dem som fick tilläggsbidrag kvinnor.

Mot bakgrund av resultatet av de indikatorer som redovisats är regeringens bedömning att målet om studiestödets utjämnande effekt har uppnåtts.

Studiestödets effekt på samhällsekonomin

Studiestödssystemet måste vara långsiktigt samhällsekonomiskt hållbart. Det är därför viktigt att de utbetalningar som görs från systemet är riktiga och att den del av studiestödet som består av lån återbetalas fullt ut.

Utgångspunkten för samtliga återbetalningssystem är att låntagarna ska betala tillbaka sina skulder. Alltför hårda krav på återbetalning får dock inte avskräcka från studier och motverka studiemedlens rekryterande effekt. Därför finns vissa trygghetsregler inbyggda i samtliga lånesystem.

Antalet låntagare som får nedsättning av sitt årsbelopp ökade 2014 jämfört med föregående år. CSN har i en tidigare studie visat att många som har rätt till nedsättning av årsbeloppet låter bli att ansöka om detta. Det är ca 71 procent som betalar av på sina lån i den takt som betalningsplanen föreskriver. Det är dock problematiskt om låntagare drabbas av betalningsproblem som skulle kunna undvikas om låntagaren i stället hade ansökt om nedsättning.

Värdet av det skuldbelopp som avskrevs under 2014 ökade jämfört med 2013. Den största delen av ökningen kan hänföras till återbetalningspliktiga studielån som togs under perioden 1989–2001. Även det avskrivna beloppet för annuitetslån ökade under 2014 medan det fortsatt minskade för den äldsta lånetypen studiemedel. När det gäller annuitetslånen är de främsta orsakerna till avskrivning dödsfall och synnerliga skäl.

Under 2014 har de beräknade osäkra fordringarna när det gäller den totala studieskulden och den utestående fordran i fråga om återkrav av studiestöd ökat något jämfört med föregående år. Ökningen beror främst på att antalet låntagare med annuitetslån har blivit fler. Lånetypen studielån som togs mellan 1989–2001 står fortfarande för majoriteten (56 procent) av de osäkra fordringarna. De beräknade osäkra fordringarna varierar mycket mellan lånetyperna. Andelen bedöms som högst för den äldsta lånetypen studiemedel och som lägst för annuitetslån, vilket också var ett mål när det lånet infördes 2001.

Enligt regeringens samlade bedömning utifrån de redovisade indikatorerna fungerar det nuvarande lånesystemet i stort sett bra och har därmed en god effekt på samhällsekonomin över tiden. Det finns dock fortfarande brister i systemet när det gäller de som är bosatta utomlands. *Låntagare som är bosatta utomlands* återbetalar sina lån i betydligt mindre omfattning än låntagare som är bosatta i Sverige. Cirka 28 procent av den totala fordran för utlandsbosatta låntagare bedöms vidare som osäker av CSN. Tendensen att allt fler låntagare väljer att bosätta sig utomlands fortsätter. När återbetalningen inte sköts riskerar betydande belopp att skrivas av. För att även fortsättningsvis kunna tillhandahålla ett omfattande studiestöd till de studerande är det enligt regeringen viktigt att utlandsbosatta i större utsträckning än vad som sker i dag betalar sina studieskulder.

Studiestödsadministration

För att nå målen för studiestödet krävs en studiestödsadministration som är ändamålsenlig och effektiv.

Regeringen påpekar i analysen att jämförelser med tidigare års måluppfyllelse när det gäller CSN ska göras med försiktighet på grund av förändrad uppföljning. Givet detta ter sig CSN:s resultat för 2014 enligt regeringen ha förbättrats inom vissa verksamhetsområden jämfört med 2013. Myndigheten uppfyller majoriteten av målen i regleringsbrevet. Myndigheten bedöms av regeringen både fungera väl och ha en effektiv och rättssäker

ärendehantering samt servicenivåer som leder till att de studerande på ett korrekt och snabbt sätt får det stöd de har rätt till.

Överklagandenämnden för studiestöd har under 2014 nått ett bra resultat när det gäller hanteringen av överklaganden. Myndigheten har enligt regeringen handlagt ärendena effektivt och handläggningstiderna har varit mycket tillfredställande.

Anslag inom utgiftsområde 15

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen anvisar anslagen för 2016 inom utgiftsområde 15 Studiestöd i enlighet med regeringens förslag, antar regeringens förslag till ändring i studiestödslagen (1999:1395) och lämnar de bemyndiganden som regeringen har begärt. Oppositionspartiernas alternativa förslag till anslagsfördelning och övriga förslag med anslagspåverkan avslås.

Jämför särskilda yttrandena 1 (M), 2 (SD), 3 (C), 4 (L) och 5 (KD).

Propositionen

Regeringen har föreslagit åtta anslag inom utgiftsområde 15 Studiestöd för 2016 (punkt 5 i propositionen). Förslaget finns i betänkandets bilaga 2. Regeringen föreslår vidare att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395). Regeringen har också lämnat förslag om bemyndiganden i punkterna 3 och 4 i propositionen. Förslagen finns i betänkandets bilaga 1.

Motionerna

Moderaterna, Sverigedemokraterna, Centerpartiet, Folkpartiet och Kristdemokraterna har i sina motioner för vissa anslag föreslagit alternativ till regeringens förslag. En sammanställning av oppositionspartiernas alternativa förslag till anslag inom utgiftsområde 15 Studiestöd finns i betänkandets bilaga 2.

Utskottets ställningstagande

Som framgår av förslagspunkt 2 i utskottets förslag till riksdagsbeslut tillstyrker utskottet punkterna 1 och 3–5 i propositionen och avstyrker motionerna. Utskottets förslag till anslag – som alltså överensstämmer med regeringens förslag – för budgetåret 2016 inom utgiftsområde 15 finns i betänkandets bilaga 3.

Nedan redogörs det närmare för innehållet i propositionen och motionerna när det gäller anslagen m.m. och för bakgrunden till utskottets ställningstagande.

Politikens inriktning

Regeringen har inlett ett kunskapslyft för att ge fler möjlighet att ta del av utbildning som skapar vägar in i arbetslivet. Det svenska studiestödet är centralt för kunskapslyftet. Studiestödet är en viktig förklaring till att Sverige är en kunskapsnation i framkant som konkurrerar genom kompetens på den globala marknaden. Regeringens satsning på kunskapslyftet syftar både till att stärka arbetskraftens kompetens och möjligheter på arbetsmarknaden och till att förkorta tiden för nyanländas etablering i samhället och på arbetsmarknaden. Studiestödet stöder regeringens ambitioner att genomföra kunskapslyftet och ger ekonomiska förutsättningar för människor att ta steget till studier. Som ytterligare ett steg i kunskapslyftet föreslår regeringen i budgetpropositionen att medel inom utgiftsområde 16 avsätts för fler utbildningsplatser inom kommunal vuxenutbildning (komvux) och yrkesinriktad vuxenutbildning på gymnasial nivå (yrkesvux), folkhögskola och yrkeshögskola. Till detta tillkommer utgifter för studiestöd, vilket regeringen även föreslår medel för.

För att systemet för studiestöd ska fungera behövs en väl fungerande administration. CSN behöver förbättrade långsiktiga ekonomiska planeringsförutsättningar för att även fortsättningsvis kunna vara en väl fungerande myndighet. Regeringen föreslår att anslagsnivån för CSN fr.o.m. den 1 januari 2016 ökas, vilket innebär att myndigheten till skillnad från i dag i huvudsak kommer att finansieras med anslag på statens budget.

För att upprätthålla legitimiteten för studiestödssystemet behöver samhället säkerställa att så många som möjligt betalar tillbaka sina studieskulder. Det är bekymmersamt att återbetalningsgraden hos låntagare som är bosatta utomlands fortsätter att sjunka. Regeringen föreslår därför i budgetpropositionen att det ska bli enklare för vissa låntagare att kunna få årsbeloppet för studielån nedsatt, dvs. anpassat till den aktuella inkomsten under betalningsåret. Motivationen att betala årsbeloppet bör då bli högre, vilket bör leda till att fler utlandsbosatta låntagare kommer att betala sina årsbelopp.

Anslag inom utgiftsområde 15

Sammanfattning

Regeringen föreslår att sammanlagt ca 21,7 miljarder kronor ska anvisas till åtta anslag inom utgiftsområde 15 Studiestöd för budgetåret 2016. Anslagsförändringarna inom utgiftsområdet beror bl.a. på att utgifterna bedöms öka till följd av föreslagna satsningar och de satsningar som riksdagen

tidigare har beslutat om, av vilka flera tillfälliga satsningar har avslutats. Utgifterna bedöms minska till följd av prisbasbelopps- och ränteförändringar, förändrade volymer och förändringen av regleringsbeloppen när det gäller den statliga ålderspensionsavgiften.

Det största anslaget inom utgiftsområde är *1:2 Studiemedel* som utgör ca 70 procent av de föreslagna medlen.

Regeringen föreslår bemyndiganden om ekonomiska åtaganden för ett anslag: *1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål*. Regeringen föreslår också att riksdagen ska bemyndiga regeringen att besluta om att ta upp lån i Riksgäldskontoret för studielån.

Moderaterna föreslår jämfört med regeringens förslag att anslagsnivån minskas för anslagen *1:2 Studiemedel*, *1:3 Avsättning för kreditförluster* och *1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor*. Totalt innebär det att utgiftsområdet föreslås få ett lägre ramanslag med 1 250 200 000 kronor.

Sverigedemokraterna föreslår jämfört med regeringens förslag att anslagsnivån minskas för anslaget *1:1 Studiehjälp* och ökas för anslaget *1:2 Studiemedel*. Totalt innebär det att utgiftsområdet föreslås få ett högre ramanslag med 400 600 000 kronor.

Centerpartiet föreslår jämfört med regeringens förslag att anslagsnivån ökas för anslaget *1:1 Studiehjälp* och minskas för anslagen *1:2 Studiemedel*, *1:3 Avsättning för kreditförluster* och *1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor*. Totalt innebär det att utgiftsområdet föreslås få ett lägre ramanslag med 1 078 800 000 kronor.

Folkpartiet föreslår jämfört med regeringens förslag att anslagsnivån minskas för anslagen *1:2 Studiemedel*, *1:3 Avsättning för kreditförluster*, *1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor* och *1:8 Centrala studiestödsnämnden*. Därtill föreslår Folkpartiet att medel tillförs för att inrätta ett nytt anslag *99:1 Examenspremie*. Totalt innebär det att utgiftsområdet föreslås få ett lägre ramanslag med 2 167 000 000 kronor.

Kristdemokraterna föreslår jämfört med regeringens förslag att anslagsnivån minskas för anslagen *1:2 Studiemedel*, *1:3 Avsättning för kreditförluster* och *1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor*. Totalt innebär det att utgiftsområdet föreslås få ett lägre ramanslag med 1 868 330 000 kronor.

En sammanställning av regeringens förslag till anslag för 2016 och oppositionspartiernas avvikelser i förhållande till regeringens förslag finns i bilaga 2.

1:1 Studiehjälp

Propositionen

Regeringen föreslår att riksdagen anvisar 3 331 370 000 kronor till anslaget *1:1 Studiehjälp* för budgetåret 2016. Den föreslagna anslagsnivån består av de

förändringar som regeringen redovisar under anslaget i budgetpropositionen (se nedan).

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för studiehjälp i form av studiebidrag, extra tillägg och inackorderingstillägg enligt studiestödslagen (1999:1395). Anslaget får även användas för utgifter för ersättning till svenska elever utomlands för vissa resor samt för utgifter för kostnadsersättning till elever i gymnasial lärlingsutbildning.

Regeringens överväganden

Anslagsförändringar till följd av förändrade volymer

Drygt 98 procent av de elever som avslutar grundskolans årskurs 9 påbörjar gymnasieskolan samma år. Ytterligare ett antal påbörjar gymnasiestudier nästföljande år. Utgifterna för studiehjälp är därför främst beroende av utvecklingen av befolkningen i åldern 16–20 år. Befolkningsframskrivningar från Statistiska centralbyrån (SCB) visar att antalet ungdomar i aktuella åldrar kommer att minska kraftigt under perioden 2014–2016 för att därefter öka fr.o.m. 2017 och resten av prognosperioden. Mot denna bakgrund bedöms utgifterna för såväl studiebidraget och inackorderingstillägget som det extra tillägget att öka med 2 miljoner kronor under 2016.

1:2 Studiemedel

Propositionen

Regeringen föreslår att riksdagen anvisar 14 983 935 000 kronor till anslaget 1:2 *Studiemedel* för budgetåret 2016. Den föreslagna anslagsnivån består av de förändringar som regeringen redovisar under anslaget i budgetpropositionen (se nedan).

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för studiemedel i form av studiebidrag och tilläggsbidrag enligt studiestödslagen (1999:1395). Anslaget får även användas för utgifter för statlig ålderspensionsavgift för studiebidrag enligt lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift. Anslaget får vidare användas för utgifter för retroaktiva utbetalningar av vissa former av studiestöd som upphört.

Regeringens överväganden

Anslagsförändringar till följd av föreslagna och beslutade reformer och besparingar

Regeringen föreslår ökade medel för fler utbildningsplatser på komvux och yrkesvux (se prop. 2015/16:1 utg.omr. 16). Regeringen föreslår att anslaget ökas med 441,9 miljoner kronor 2016 samt beräknar att det ökar med 242,3 miljoner kronor 2017, 247 miljoner kronor 2018 och 255,5 miljoner kronor 2019.

Med anledning av att ökade medel föreslås för fler utbildningsplatser på folkhögskolan (se prop. 2015/16:1 utg.omr. 17) föreslår regeringen att anslaget ökas med 48 miljoner kronor 2016 samt beräknar att det ökar med 48,5 miljoner kronor 2017, 49,4 miljoner kronor 2018 och 51,1 miljoner kronor 2019.

Regeringen föreslår även ökade medel för fler utbildningsplatser inom yrkeshögskolan (se prop. 2015/16:1 utg.omr. 16). Regeringen föreslår därför att anslaget ökas med 91,4 miljoner kronor 2016 samt beräknar att det ökar med 221,4 miljoner kronor 2017, 225,9 miljoner kronor 2018 och 234,6 miljoner kronor 2019.

Med anledning av att ökade medel föreslås för fler utbildningsplatser på kompletterande utbildningar för personer med utländsk högskoleutbildning eller annan avslutad utländsk högskoleutbildning som motsvarar en utbildning enligt högskolelagen ([1992:1434], se prop. 2015/16:1 utg.omr. 16) föreslår regeringen att anslaget ökas med 4,6 miljoner kronor 2016.

Anslagsförändringar till följd av förändrade makroekonomiska förutsättningar

Jämfört med de makroantaganden som låg till grund för beräkningen av anslagsnivån i budgetpropositionen för 2015 bedöms anslagsbelastningen minska med 75 miljoner kronor 2016.

Anslagsförändringar till följd av förändrade volymer

Utgiftsnivån bedöms minska med 266 miljoner kronor 2016 jämfört med 2015. Jämfört med de antaganden om antalet studiemedelstagare under 2015 som låg till grund för beräkningen av anslagsnivån i budgetpropositionen för 2015 bedöms antalet studiemedelstagare öka.

Anslagsförändringar på grund av övriga skäl

Regleringsbeloppet när det gäller den statliga ålderspensionsavgiften uppgår till ca -125 miljoner kronor, jämfört med ca -55 miljoner kronor för 2015. Regleringsbeloppet fastställs av Pensionsmyndigheten och utgör skillnaden mellan den löpande inbetalda preliminära avgiften och den statliga ålderspensionsavgiften.

1:3 Avsättning för kreditförluster

Propositionen

Regeringen föreslår att riksdagen anvisar 1 879 208 000 kronor till anslaget *1:3 Avsättning för kreditförluster* för budgetåret 2016. Den föreslagna anslagsnivån består av de förändringar som regeringen redovisar under anslaget i budgetpropositionen (se nedan).

Ändamål

Anslaget får användas för avsättning till kreditreserv för utgifter för konstaterade förluster på utlåning t.o.m. 2013 samt för förväntade förluster på nyutlåning fr.o.m. 2014 enligt studiestödslagen (1999:1395). Anslaget får även användas för avsättning till kreditreserv för att täcka kostnader för nedskrivning och inlösen av vissa studielån med statlig kreditgaranti samt för avskrivning av återkrav som avser lån.

Regeringens överväganden

Anslagsförändringar till följd av föreslagna och beslutade reformer och besparingar

Regeringen föreslår ökade medel för fler utbildningsplatser på komvux och yrkesvux (se prop. 2015/16:1 utg.omr. 16). Regeringen föreslår därför att anslaget ökas med 33,3 miljoner kronor 2016 samt beräknar att det ökar med 18,2 miljoner kronor 2017, 18,6 miljoner kronor 2018 och 19,2 miljoner kronor 2019.

Regeringen föreslår vidare ökade medel för fler utbildningsplatser på folkhögskolan (se prop. 2015/16:1 utg.omr. 17). Regeringen föreslår att anslaget ökas med 3,6 miljoner kronor 2016 samt beräknar att det ökar med 3,7 miljoner kronor 2017, 3,7 miljoner kronor 2018 och 3,9 miljoner kronor 2019.

Regeringen föreslår även ökade medel för fler utbildningsplatser inom yrkeshögskolan (se prop. 2015/16:1 utg.omr. 16). Regeringen föreslår att anslaget ökas med 9,0 miljoner kronor 2016 samt beräknar att det ökar med 21,9 miljoner kronor 2017, 22,4 miljoner kronor 2018 och 23,2 miljoner kronor 2019.

Med anledning av att ökade medel föreslås för fler utbildningsplatser på kompletterande utbildningar för personer med utländsk högskoleutbildning eller annan avslutad utländsk högskoleutbildning som motsvarar en utbildning enligt högskolelagen ([1992:1434], se prop. 2015/16:1 utg.omr. 16) föreslår regeringen att anslaget ökas med 0,5 miljoner kronor 2016.

Anslagsförändringar till följd av förändrade makroekonomiska förutsättningar

De makroekonomiska förutsättningar som påverkar utgifterna på anslaget är främst prisbasbeloppet men även i viss mån nivån på upplåningsräntan i Riksgäldskontoret.

Jämfört med de makroantaganden som låg till grund för beräkningen av anslagsnivån i budgetpropositionen för 2015 bedöms anslagsbelastningen minska med 18 miljoner kronor 2016.

Anslagsförändringar till följd av förändrade volymer

Anslaget påverkas av förändrade volymer av utlånade medel och av förändringar i förlustavskrivningar på lån tagna före 2014.

Jämfört med de antaganden om volymer som låg till grund för beräkningen av anslagsnivån i budgetpropositionen för 2015 bedöms anslagsbelastningen öka med 103 miljoner kronor 2016.

1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor

Propositionen

Regeringen föreslår att riksdagen anvisar 617 220 000 kronor till anslaget *1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor* för budgetåret 2016. Den föreslagna anslagsnivån består av de förändringar som regeringen redovisar under anslaget i budgetpropositionen (se nedan).

Ändamål

Anslaget får användas för statens utgifter för nedsättning av studiemedelsräntor, för ränteutgifter på lån för återkrav av studiemedel och för avgifter till Riksgäldskontoret för studielån upplånade efter 1988 enligt studie-stödslagen (1973:349), studiestödslagen (1999:1395) och lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa.

Regeringens överväganden

Anslagsförändringar till följd av föreslagna och beslutade reformer och besparingar

Regeringen föreslår ökade medel för fler utbildningsplatser på komvux och yrkesvux (se prop. 2015/16:1 utg.omr. 16). Regeringen föreslår att anslaget ökas med 2,3 miljoner kronor 2016 samt beräknar att det ökar med 1,3 miljoner kronor 2017, 1,3 miljoner kronor 2018 och 1,3 miljoner kronor 2019.

Regeringen föreslår vidare ökade medel för fler utbildningsplatser på folkhögskolan (se prop. 2015/16:1 utg.omr. 17). Regeringen föreslår att anslaget ökas med 0,3 miljoner kronor 2016 samt beräknar att det ökar med 0,3 miljoner kronor 2017, 2018 och 2019.

Regeringen föreslår ökade medel för fler utbildningsplatser inom yrkes-högskolan (se prop. 2015/16:1 utg.omr. 16). Regeringen föreslår att anslaget ökas med 0,6 miljoner kronor 2016 samt beräknar att det ökar med 1,5 miljoner kronor 2017, 2018 och 2019.

Med anledning av att ökade medel föreslås för fler utbildningsplatser på kompletterande utbildningar för personer med utländsk högskoleutbildning eller annan avslutad utländsk högskoleutbildning som motsvarar en utbildning enligt högskolelagen ([1992:1434], se prop. 2015/16:1 utg.omr. 16) föreslår regeringen att anslaget ökas med 30 000 kronor 2016.

Anslagsförändringar till följd av förändrade makroekonomiska förutsättningar

De makroekonomiska förutsättningar som påverkar statens utgifter för studiemedelsräntor är nivån på upplåningsräntan i Riksgäldskontoret och prisbasbeloppet. Jämfört med de makroantaganden som låg till grund för beräkningen av anslagsnivån i budgetpropositionen för 2015 bedöms anslagsbelastningen minska med 355 miljoner kronor 2016.

Anslagsförändringar till följd av förändrade volymer

Anslaget påverkas av förändrad volym av utlånade medel. Jämfört med de antaganden om volym som låg till grund för beräkningen av anslagsnivån i budgetpropositionen för 2015 bedöms anslagsbelastningen öka med 3 miljoner kronor 2016.

1:5 Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och vid viss föräldrautbildning i teckenspråk

Propositionen

Regeringen föreslår att riksdagen anvisar 61 150 000 kronor till anslaget *1:5 Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och vid viss föräldrautbildning i teckenspråk* för budgetåret 2016. Den föreslagna anslagsnivån består av de förändringar som regeringen redovisar under anslaget i budgetpropositionen (se nedan).

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan (Rg-bidrag). Anslaget får även användas för utgifter för bidrag till kursdeltagare i teckenspråksutbildning för föräldrar till barn som för kommunikation är beroende av teckenspråk (TUFF).

Anslaget får vidare användas för utgifter för statlig ålderspensionsavgift enligt lagen (1998:676) om statlig ålderspensionsavgift för bidrag till

kursdeltagare i TUFF-utbildning. Anslaget får även användas för utgifter för statsbidrag till anordnare av TUFF-utbildning.

1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål

Propositionen

Regeringen föreslår att riksdagen anvisar 27 000 000 kronor till anslaget *1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål* för budgetåret 2016. Den föreslagna anslagsnivån består av de förändringar som regeringen redovisar under anslaget i budgetpropositionen (se nedan).

Ändamål

Anslaget får användas för utgifter för produktion av studielitteratur för högskolestuderande som är synskadade, rörelsehindrade eller dyslektiker och för utvecklingsprojekt i syfte att effektivisera produktionsmetoder.

Anslaget får även användas för utgifter för räntor och amortering av lån för att utveckla en talboksproduktion baserad på inläsning genom s.k. talsyntes till den del dessa utgifter inte har finansierats med de medel som för budgetåret 2005 tilldelats anslaget *25:74 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor* inom utgiftsområde 16.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringen föreslår att riksdagen bemyndigar regeringen att under 2016 för anslaget *1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål* beställa produktion av studielitteratur som inklusive tidigare gjorda åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 4 000 000 kronor 2017. Regeringen anger som skäl för sitt förslag att Myndigheten för tillgängliga medier ansvarar för produktion av studielitteratur för högskolestuderande som är synskadade, rörelsehindrade eller dyslektiker. Produktionen sker i form av beställningar under 2016 som innebär utgifter följande budgetår.

1:8 Centrala studiestödsnämnden

Propositionen

Regeringen föreslår att riksdagen anvisar 794 031 000 kronor till anslaget *1:8 Centrala studiestödsnämnden* för budgetåret 2016. Anslaget ökar med 2 855 000 kronor (1,5 procent) till följd av pris- och löneomräkning. Därutöver består den föreslagna anslagsnivån av de förändringar som regeringen redovisar under anslaget i budgetpropositionen (se nedan).

Ändamål

Anslaget får användas för Centrala studiestödsnämndens (CSN) förvaltningsutgifter.

Reformering av Centrala studiestödsnämndens finansiering

I förordningen (2007:1071) med instruktion för Centrala studiestödsnämnden finns bestämmelser om CSN:s uppgifter.

CSN har en s.k. blandad finansieringsmodell där myndigheten finansieras med främst anslag och avgifter. Sedan 2002 disponerar myndigheten samtliga avgiftsintäkter och redovisar dessa mot anslag i stället för mot inkomsttitel på statens budget, nettoredovisning. I 2015 års ekonomiska vårproposition (2014/15:100) aviserade regeringen en översyn av den blandade finansieringsmodellen eftersom den påverkar CSN:s förutsättningar för långsiktig planering.

Regeringen gav 2011 Statskontoret i uppdrag att bl.a. göra en översyn av CSN:s nuvarande finansieringsmodell och analysera för- och nackdelar med denna samt med alternativa modeller (U2011/2585/SV). Statskontoret föreslog i sin rapport Centrala studiestödsnämnden – finansiering och fortsatta effektiviseringar (2012:8) att CSN bör bli helt anslagsfinansierat.

Regeringen har sett över den nuvarande finansieringsmodellen och anser i likhet med Statskontoret att det är angeläget att den reformeras på ett sätt som dels förbättrar myndighetens långsiktiga ekonomiska planeringsförutsättningar, dels ökar regeringens och riksdagens möjligheter att styra och kontrollera verksamheten.

Regeringen har i samband med översynen och prövningen av frågan om en ny finansieringsmodell för CSN gjort bedömningen att det är lämpligt att ändra redovisningen av avgiftsintäkterna så att de i huvudsak redovisas mot inkomsttitel och därmed inte längre disponeras av myndigheten. CSN bör därför fr.o.m. den 1 januari 2016 finansieras i huvudsak med anslag på statens budget. Detta medför att anslaget för CSN i 2016 års prisnivå bör ökas med 665 miljoner kronor 2016, 694 miljoner kronor 2017, 723 miljoner kronor 2018 och med 723 miljoner kronor fr.o.m. 2019. Ökningen motsvarar intäkter från avgifter som myndigheten skulle ha disponerat enligt nuvarande redovisningsprinciper (expeditionsavgifter, påminnelseavgifter, övriga administrativa avgifter och uppläggningsavgifter). Genom en övergång till bruttoredovisning kan en bättre överblick och styrning av verksamhetens omfattning säkerställas.

Övergången till bruttoredovisning av avgiftsintäkterna motiverar även en teknisk justering av utgiftstaket motsvarande den prognostiserade intäkten från studiestödsavgifterna på 665 miljoner kronor 2016, 694 miljoner kronor 2017 och 723 miljoner kronor 2018 och 2019.

Sammantaget föreslår regeringen att anslaget ökas med 665 miljoner kronor 2016 samt beräknar att det ökar med 694 miljoner kronor 2017 och med 723 miljoner kronor 2018 och 2019.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Regeringen föreslår att riksdagen bemyndigar regeringen att under 2016 ta upp lån i Riksgäldskontoret för studielån som inklusive tidigare gjord upplåning uppgår till högst 211 000 000 000 kronor.

Regeringen anger som skäl för förslaget att den totala skulden för studielån hos Riksgäldskontoret beräknas uppgå till ca 204 196 miljoner kronor vid utgången av 2015. Nettoupplåningen för 2016 beräknas till omkring 6 007 miljoner kronor, beslut av återkravskapital till 171 miljoner kronor, avskrivningar till 597 miljoner kronor och konvertering av äldre lån till lån upptagna i Riksgäldskontoret till 7 miljoner kronor.

1:9 Överklagandenämnden för studiestöd

Propositionen

Regeringen föreslår att riksdagen anvisar 14 018 000 kronor till anslaget *1:9 Överklagandenämnden för studiestöd* för budgetåret 2016. Anslaget ökar med 291 000 kronor (2,1 procent) till följd av pris- och löneomräkning. Därutöver består den föreslagna anslagsnivån av de förändringar som regeringen redovisar under anslaget i budgetpropositionen (se nedan).

Ändamål

Anslaget får användas för Överklagandenämnden för studiestöds förvaltningsutgifter.

Motionerna

Moderaterna

I kommittémotion 2015/16:2737 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 1 föreslås en minskning av anslaget *1:2 Studiemedel* jämfört med regeringens förslag med 1 205 000 000 kronor. Motionärerna föreslår även en minskning av anslaget *1:3 Avsättning för kreditförluster* med 42 000 000 kronor och av anslaget *1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor* med 3 200 000 kronor jämfört med regeringens förslag. Motionärerna framhåller vidare att det är viktigt att det finns goda möjligheter att byta yrkesbana och vill göra det lättare att studera i vuxen ålder. Motionärerna vill därför höja fribeloppet till över 200 000 kronor per kalenderår (yrkande 2), utöka antalet studieveckor med studiemedel för den som fyllt 40 år med 20 veckor (yrkande 3), höja den övre åldersgränsen för studiemedel till 60 år (yrkande 4) och höja tilläggslånet för studerande till 5 000 kronor per studiemånad (yrkande 5).

Motsvarande förslag om fribeloppet finns i kommittémotion 2015/16:2770 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 5.

Också i kommittémotion 2015/16:2773 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) föreslås en höjning av fribeloppet (yrkande 1), ett utökad antal studieveckor med studiemedel för den som fyllt 40 år (yrkande 2), en höjning

av den övre åldersgränsen för studiemedel (yrkande 3) och höjt tilläggsån för studerande (yrkande 4). I kommittémotion 2015/16:2275 av Elisabeth Svantesson m.fl. (M) yrkande 4 finns förslag med motsvarande innehåll.

I motion 2015/16:1346 av Sofia Fölster (M) yrkande 1 begärs en höjning av fribeloppet. Motionären hänvisar bl.a. till att en höjning av fribeloppet är viktigt för att studenterna ska klara sin privatekonomi och få in en fot på arbetsmarknaden.

Sverigedemokraterna

I kommittémotion 2015/16:2238 av Stefan Jakobsson m.fl. (SD) föreslås en minskning av anslaget 1:1 *Studiehjälp* jämfört med regeringens förslag med 31 100 000 kronor. Vidare föreslås en ökning av anslaget 1:2 *Studiemedel* jämfört med regeringens förslag med 431 700 000 kronor eftersom motionärerna vill höja studiestödet för de studenter som väljer tekniska inriktningar på sin utbildning.

Centerpartiet

I kommittémotion 2015/16:3175 av Ulrika Carlsson i Skövde m.fl. (C) föreslås en ökning av anslaget 1:1 *Studiehjälp* jämfört med regeringens förslag med 120 000 000 kronor. Vidare föreslås minskningar av anslagen 1:2 *Studiemedel* med 764 900 000 kronor, 1:3 *Avsättning för kreditförluster* med 431 500 000 kronor och 1:4 *Statens utgifter för studiemedelsräntor* med 2 400 000 kronor jämfört med regeringens förslag.

Folkpartiet

I kommittémotion 2015/16:3231 av Christer Nylander m.fl. (FP) föreslås en minskning av anslaget 1:2 *Studiemedel* med 1 714 000 000 kronor och en minskning av anslaget 1:3 *Avsättning för kreditförluster* med 530 000 000 kronor jämfört med regeringens förslag. Motionärerna föreslår vidare att anslaget 1:4 *Statens utgifter för studiemedelsräntor* minskar med 7 000 000 kronor och anslaget 1:8 *Centrala studiestödsnämnden* minskar med 1 000 000 kronor jämfört med regeringens förslag. Dessutom föreslås att 85 000 000 kronor tillförs ett nytt anslag 99:1 *Examenspremie* för 2016. Motionärerna framhåller att det behövs en ökad tillgång till speciallärare och specialpedagoger liksom till ämneslärare inom matematik, biologi, kemi, fysik och teknik och vill därför införa en examenspremie för dessa lärarkategorier.

Motionärerna hänvisar bl.a. till att den föreslagna minskningen av anslagsnivån för anslaget 1:13 *Statligt stöd till vuxenutbildning* inom utgiftsområde 16 får som konsekvens att utgifterna på anslaget 1:2 minskar med 1 400 miljoner kronor 2016. Även en delvis avvisning av regeringens förslag om en utbyggd folkhögskola minskar utgifterna med 140 miljoner kronor på anslaget 1:2. En fortsatt utbyggnad av platserna inom yrkeshögskolan innebär att anslaget 1:2 tillförs 36 miljoner kronor. Motionärerna pekar vidare på att anslaget 1:2 minskar med 91 miljoner kronor

för att finansiera en kvalitetssatsning på humanistiska- och samhällsvetenskapliga utbildningar på lärosätena. En satsning från regeringen på en ökad bidragsnivå inom studiemedlet för studerande på vissa lärarutbildningar avvisas, vilket gör att anslaget 1:2 kan minskas med 119 miljoner kronor.

Även anslaget 1:3 *Avsättning för kreditförluster* påverkas av de ändringar som föreslås ovan. Anslaget minskar dessutom med 410 miljoner kronor med anledning av ett förslag om slopad åldersavskrivning av studielån vid 68 års ålder.

Också i kommittémotion 2015/16:1469 av Christer Nylander m.fl. (FP) föreslås att en examenspremie införs för de som studerar till speciallärare och specialpedagog liksom till ämneslärare inom matematik, biologi, kemi, fysik och teknik.

Kristdemokraterna

I kommittémotion 2015/16:2877 av Annika Eclund m.fl. (KD) yrkande 1 föreslås en minskning av anslaget 1:2 *Studiemedel* jämfört med regeringens förslag med 1 423 800 000 kronor. Motionärerna föreslår även minskningar av anslagen 1:3 *Avsättning för kreditförluster* med 438 800 000 kronor och 1:4 *Statens utgifter för studiemedelsräntor* med 5 730 000 kronor jämfört med regeringens förslag.

I yrkande 2 föreslås att den åldersavskrivning som i dag finns för studielån vid 68 års ålder slopas. Motionärerna framhåller att för att kunna värna ett generöst studiemedelssystem måste målet vara att så många som möjligt ska återbetala sina studielån. Det är därför enligt motionärerna rimligt att åldersavskrivningen av studielån slopas. En besparing med 395 miljoner kronor med anledning av förslaget bedöms kunna göras för 2016.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inledningsvis framhålla att studiestödssystemet i Sverige syftar till att göra det möjligt för människor att söka sig vidare till studier efter slutförd skolgång eller att återuppta studierna senare i livet. Systemet är och ska förbli ett av världens mest omfattande. På så sätt bidrar systemet till att bygga vårt land starkare genom mer kunskap, mer kompetens och mer bildning.

Utskottet redovisar nedan sina närmare skäl för att tillstyrka regeringens förslag om anslag m.m. och avstyrka motionerna.

Fribeloppet

När det gäller yrkanden om att höja fribeloppet vill utskottet anföra följande: Studiemedlen är till viss del behovsprövade, vilket innebär att inkomster som under kalenderhalvåret överstiger ett visst belopp – fribeloppet – minskar studiemedlen. Fribeloppet är den inkomst den studerande får ha utan att

studiemedlen minskar. Fribeloppet varierar med hänsyn till det antal veckor och den studietakt som den studerande har studiemedel för under halvåret. Ju fler veckor den studerande har studiemedel under halvåret, desto lägre är fribeloppet och omvänt (3 kap. 16–18, 21 och 22 §§ studiestödslagen [1999:1395], 3 kap. 16 § studiestödsförordningen [2000:655] och 9 kap. CSN:s författningssamling, CSNFS 2001:1).

Riksdagen har ställt sig bakom förslag som innebär att fribeloppet vid två tillfällen, den 1 januari 2011 och den 1 januari 2014, höjdes med ca 30 000 kronor per år (prop. 2009/10:1 utg.omr. 15, bet. 2009/10:UbU2, rskr. 2009/10:127 och prop. 2013/14:1 utg.omr. 15, bet. 2013/14:UbU2, rskr. 2013/14:105). Fribeloppet uppgår till 172 400 kronor per kalenderår (40 veckor) vid heltidsstudier 2015. CSN:s uppföljning av den höjning av fribeloppet som gjordes 2011 visar att höjningen gav många studerande en bättre ekonomisk situation genom att betydligt fler fick behålla studiemedlet när de jobbade vid sidan av studierna och färre blev återbetalningsskyldiga i efterhand jämfört med året innan höjningen (CSN, rapport 2014:7).

Mot bakgrund av de senast årens stora höjningar av fribeloppet ser utskottet inget behov av ytterligare höjningar av fribeloppet och därmed inte heller av att riksdagen bifaller yrkanden om höjt fribelopp.

Vissa tids- och åldersgränser för äldre studerande

När det gäller yrkanden om att utöka antalet veckor som studerande som fyllt 40 år kan beviljas studiemedel med 20 veckor och höja den övre åldersgränsen för att beviljas studiemedel till 60 år vill utskottet anföra följande: Den tid som man som studerande kan beviljas studiemedel är begränsad. Skälet är dels att gränsen ska uppmuntra till effektiva studier, dels att kostnaderna ska hållas nere, både för de studerande och för samhället. För varje utbildningsnivå (grundskolenivå, gymnasienivå och eftergymnasial nivå) finns det gränser för hur många veckor studiemedel kan lämnas. Beroende på vilken tidigare utbildning den studerande har kan studiemedel betalas ut för studier på grundskolenivå under 40, 80 eller 100 veckor och för studier på gymnasienivå under antingen 80 eller 120 veckor. För studier på eftergymnasial nivå kan studiemedel beviljas i 240 veckor. När det särskilt gäller äldre studerande så gäller bl.a. att fr.o.m. det år den studerande fyller 40 år kan han eller hon få studiemedel under ytterligare högst 40 veckor om det finns särskilda skäl (3 kap. 8–10 §§ studiestödslagen och 3 kap. 6 och 7 §§ studiestödsförordningen, 5 kap. CSNFS 2001:1).

Reglerna om den övre åldersgränsen har nyligen ändrats. Riksdagen beslutade hösten 2013 att höja åldersgränsen för rätt till studiemedel från 54 till 56 år (se 3 kap. 3 § studiestödslagen). Även reglerna om nedtrappning i rätten att låna höjdes med två år. Nedtrappningen i rätten att låna inom studiemedelssystemet sker numera mellan 47 och 56 år (se 3 kap. 9 § studiestödslagen). De nya reglerna trädde i kraft den 1 juli 2014. Utskottet underströk i sitt ställningstagande att det i dagens samhälle ställs krav på

kompetensutveckling under i princip hela yrkeslivet. Det är därför rimligt menade utskottet att det finns möjlighet att utbilda sig både inom sitt yrke och för en ny yrkesinriktning även för den som är något äldre (prop. 2013/14:1 utg.omr. 15, bet. 2013/14:UbU2 s. 29 f., rskr. 2013/14:105).

Utskottet anser mot bakgrund av det anförda att den gällande regleringen av tids- och åldersgränser för att beviljas studiemedel i ovan berörda hänseenden är väl avvägd och ser således inte något behov av en ändring.

Tilläggslånet för studerande

När det gäller yrkanden om att höja tilläggslånet för studerande vill utskottet anföra följande: En studerande kan få ett tilläggslån på 881 kronor per vecka (2015) vid heltidsstudier fr.o.m. det kalenderår han eller hon fyller 25 år. Tilläggslånet kan beviljas oavsett utbildningsnivå, men som längst under 120 veckor. Tilläggslånet är avsett för dem som tidigare haft arbetsinkomster för att underlätta övergången mellan arbete och studier. Därför krävs det att den studerande haft en viss lägsta inkomst kalenderåret närmast före studiestarten. Inkomsten ska uppgå till minst 184 675 kronor om studierna påbörjas 2015 (3 kap. 14 § studiestödslagen, 3 kap. 12 och 15 §§ studiestödsförordningen).

Riksdagen ställde sig hösten 2013 bakom en höjning av tilläggslånet med ca 1 900 kronor per studiemånad fr.o.m. den 1 januari 2014. Utskottet framhöll att höjningen ytterligare underlättar övergången mellan arbete och studier. Dessutom innebar riksdagens beslut att fr.o.m. den 1 januari 2014 får tilläggslån till skillnad från tidigare även lämnas för deltidstudier. Utskottet ansåg att detta gjorde det möjligt att bättre anpassa tilläggslånet till olika individers behov (prop. 2013/14:1 utg.omr. 15, bet. 2013/14:UbU2, rskr. 2013/14:105).

Utskottets uppfattning är att det måste finnas goda förutsättningar för studier oavsett var i livet man befinner sig. Studiemedelssystemet har, utöver de i ett internationellt perspektiv generösa nivåerna, flera inslag som främjar det livslånga lärandet, t.ex. tilläggslån som syftar till att rekrytera något äldre studerande som tidigare har arbetat. Som framgått ovan har tilläggslånet nyligen höjts och utskottet ser för närvarande inget behov av att återigen höja tilläggslånet och därmed gå motionärerna till mötes.

Ett höjt studiestöd för vissa studerande

När det gäller yrkandet om ett höjt studiestöd för de studenter som väljer tekniska inriktningar på sin utbildning noterar utskottet att någon närmare motivering till förslaget eller något uppgift om hur mycket bidragsdelen, lånedelen eller totalbeloppet i studiemedlet ska höjas per studiemånad saknas i motionen. Utskottet ser därför inte någon anledning till att riksdagen ska bifalla yrkandet.

Examenspremie

När det gäller yrkandet om att införa en examenspremie för studerande på vissa lärarutbildningar vill utskottet anföra följande: Regeringen bedömde i budgetpropositionen för 2015 att studerande på kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen inom matematik, naturorienterade ämnen eller teknik bör kunna få den högre bidragsnivån inom studiemedlen fr.o.m. den 1 juli 2015. Syftet var att stärka rekryteringsläget eftersom bristen på utbildade lärare inom dessa områden är bekymmersam (prop. 2014/15:1 utg.omr. 15 s. 38 f.). Riksdagen beslutade dock att 60 000 000 kronor i stället skulle anvisas ett nytt anslag 1:7 *Examenspremie* för examenspremier till studerande på bl.a. kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen inom matematik, naturorienterade ämnen eller teknik (bet. 2014/15:UbU2 s. 36–37, rskr. 2014/15:91).

I proposition 2014/15:99 Vårändringsbudget för 2015 återkom regeringen med förslaget om den högre bidragsnivån inom studiemedlen för studenter inom vissa lärarutbildningar. Utbildningsutskottet, som våren 2015 yttrade sig till finansutskottet över förslaget, ansåg i likhet med regeringen och den bedömning som gjordes i budgetpropositionen för 2015 att det för att rekrytera studerande till kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen inom matematik, naturorienterade ämnen eller teknik är lämpligare att ge den högre bidragsnivån inom studiemedlen under studietiden (yttr. 2014/15:UbU6y s. 7). Därefter beslutade riksdagen att studerande på kompletterande pedagogisk utbildning som leder till ämneslärarexamen inom matematik, naturorienterade ämnen eller teknik kan få den högre bidragsnivån inom studiemedlen, som uppgår till 7 133 kronor per studiemånad 2015, för sina studier fr.o.m. hösten 2015 (prop. 2014/15:99, bet. 2014/15:FiU21, rskr. 2014/15:255).

Utbildningsutskottet vidhåller den uppfattning som utskottet gav uttryck för i våras i sitt yttrande till finansutskottet och anser sålunda alltjämt att det för att rekrytera studerande till de aktuella lärarutbildningarna är lämpligare att ge det högre studiebidraget än att införa en examenspremie.

Slopad åldersavskrivning för studielån och återkrav av studiemedel

När det gäller yrkandena om slopad åldersavskrivning för studielån vill utskottet anföra följande: Riksdagen beslutade hösten 2014 att bifalla ett motionsyrkande som innebar att regeringen skyndsamt skulle återkomma med ett förslag om avskaffad åldersavskrivning för studielån och återkrav av studiemedel. Förslagen skulle bl.a. innebära att åldersavskrivningen av studielån, som sker vid utgången av det år då låntagaren fyller 67 år, avskaffas. Även motsvarande åldersavskrivning i fråga om återkrav av studiemedel (studiebidrag och studielån) skulle tas bort. Studielån skulle dock fortsatt skrivas av om det finns synnerliga skäl för det eller om låntagaren avlider.

Även återkrav skulle fortsatt skrivas av vid dödsfall (bet. 2014/15:UbU2 s. 28–30, rskr. 2014/15:91).

I proposition 2014/15:99 Vårändringsbudget för 2015 gjorde regeringen bedömningen att någon avskaffad åldersavskrivning för studielån och återkrav av studiemedel inte skulle genomföras. I utbildningsutskottets yttrande till finansutskottet över vårändringsbudgeten för 2015 ställde sig utbildningsutskottet bakom regeringens bedömning och framhöll i likhet med regeringen att det finns flera allvarliga problem med att genomföra en avskaffad åldersavskrivning och återkrav av studiemedel, bl.a. att det på ett oskäligt sätt missgynnar personer med låga inkomster och pensioner och då särskilt kvinnor (yttr. 2014/15:UbU6y s. 8).

Utskottet har inte ändrat uppfattning och anser således alltjämt att åldersavskrivningen för studielån och återkrav av studiemedel ska behållas. Yrkandena om slopad åldersavskrivning för studielån bör därmed inte bifallas av riksdagen.

Satsningar och neddragningar inom olika utbildningsformer

När det gäller yrkanden om minskningar och höjningar av olika anslag som är hänförliga till främst olika utbildningssatsningar som partierna vill genomföra med fler eller färre platser inom olika utbildningsformer inom utgiftsområde 16 och som får konsekvenser för de anslagsnivåer som föreslås inom utgiftsområde 15 vill utskottet anföra följande: Utskottet har ovan under avsnittet Anslag inom utgiftsområde 15 redovisat regeringens satsningar och reformer. Utskottet anser sammanfattningsvis att regeringens förslag är väl avvägda.

Sammanfattning

Utskottet har här redovisat sina närmare skäl för att tillstyrka regeringens förslag om anslag och bemyndiganden samt avstyrka motionerna 2015/16:1346 (M) yrkande 1, 2015/16:1469 (FP), 2015/16:2238 (SD), 2015/16:2275 (M) yrkande 4, 2015/16:2737 (M) yrkandena 1–5, 2015/16:2770 (M) yrkande 5, 2015/16:2773 (M) yrkanden 1–4, 2015/16:2877 (KD) yrkandena 1 och 2, 2015/16:3175 (C) och 2015/16:3231 (FP), (se utskottets förslag om anslag inom utgiftsområde 15 s. 18).

Lagförslag om ändring i studiestödslagen

Propositionen

Regeringen föreslår att om årsbeloppet för studielån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001 har beräknats till en tjugondel av låneskulden eller lägst 15 procent av prisbasbeloppet, får årsbeloppet sättas ned preliminärt till 4 procent av låntagarens beräknade inkomst under betalningsåret.

Som skäl för regeringens förslag anges att enligt de nuvarande bestämmelserna i studiestödslagen (1999:1395) uppgår årsbeloppet för studielån (dvs. lån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001) som huvudregel till 4 procent av låntagarens sammanlagda överskott av inkomst av tjänst, näringsverksamhet och kapital enligt det senaste beslutet om slutlig skatt i fråga om svensk inkomstskatt eller motsvarande om han eller hon inte beskattas för sin huvudsakliga inkomst i Sverige (s.k. inkomstbaserat årsbelopp). Om det saknas uppgift om låntagarens inkomst fastställs årsbeloppet i stället till en tjugondel av skulden, dock minst 15 procent av prisbasbeloppet det år återbetalningen ska göras (s.k. skuldbaserat årsbelopp). Årsbeloppet får sättas ned preliminärt om låntagarens inkomst under betalningsåret kan beräknas bli väsentligt lägre än den inkomst efter vilken årsbeloppet har beräknats. Årsbeloppet får i dessa fall sättas ned till 4 procent av den beräknade inkomsten under betalningsåret. Nedsättningen gäller i avvaktan på att underlaget för att ta ut skatt eller avgift för avgiftsåret fastställs.

Låntagare som är bosatta utomlands får oftast ett skuldbaserat årsbelopp om de inte skickar in ett beslut om slutlig skatt som avser inkomsten två år tidigare och som kan ligga till grund för ett inkomstbaserat årsbelopp. För låntagare med ett skuldbaserat årsbelopp är det i dag inte lika enkelt att ansöka om att få sitt årsbelopp nedsatt som det är för låntagare med ett inkomstbaserat årsbelopp. Ett beslut om en preliminär nedsättning av årsbeloppet förutsätter nämligen att låntagarens inkomst under betalningsåret kan beräknas bli väsentligt lägre än den inkomst efter vilken årsbeloppet har beräknats.

Detta innebär att en låntagare som fått ett skuldbaserat årsbelopp fastställt först ska ansöka om att få ett inkomstbaserat årsbelopp fastställt. Låntagaren behöver då styrka de inkomster som han eller hon hade i utlandet två år tidigare. Dessutom ska låntagaren beräkna sina inkomster under betalningsåret. När sedan CSN efterkontrollerar den beräknade inkomsten för betalningsåret behöver även denna inkomst styrkas. Eftersom en låntagare som är bosatt utomlands bl.a. ska skicka in utländska beslut om slutlig skatt vid två tillfällen för att få nedsättning av årsbeloppet finns det en risk för att låntagare avstår från att ansöka om nedsättning, trots att de kan ha rätt till det.

Låntagare som är bosatta utomlands återbetalar sina studieskulder i betydligt mindre omfattning än låntagare som är bosatta i Sverige. Regeringen anser att åtgärder behöver vidtas så att det blir lättare för dessa låntagare att betala tillbaka sina studielån. En sådan åtgärd kan vara att förenkla möjligheterna att ansöka om nedsättning. Om låntagare med skuldbaserade årsbelopp på ett enkelt sätt kan få årsbeloppet nedsatt, dvs. anpassat till den aktuella inkomsten under betalningsåret, bör motivationen att betala årsbeloppet bli högre. Regeringen föreslår därför att också skuldbaserade årsbelopp bör kunna sättas ned preliminärt till 4 procent av låntagarens beräknade inkomst under betalningsåret, dvs. oavsett vilken inkomst låntagaren har haft två år tidigare.

Detta innebär alltså att kravet på att inkomsten ska ha minskat väsentligt under betalningsåret jämfört med inkomsten efter vilken årsbeloppet har

beräknats bör tas bort för låntagare med skuldbaserade årsbelopp. En sådan förändring innebär att CSN inte behöver fastställa ett inkomstbaserat årsbelopp innan rätten till nedsättning prövas. Nedsättningen bör fortsatt gälla i avvaktan på att underlaget för att ta ut skatt eller avgift under betalningsåret fastställs.

Ändringarna i studiestödslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2016.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan inledningsvis konstatera att det inte har väckts några motioner i denna del med anledning av propositionen.

Utskottet vill särskilt framhålla att det för att upprätthålla legitimiteten för studiestödssystemet är viktigt att så många som möjligt betalar sina studieskulder. Låntagare som är bosatta utomlands återbetalar sina lån i betydligt mindre omfattning än låntagare som är bosatta i Sverige, och betalningsgraden hos låntagare bosatta utomlands fortsätter att sjunka (se avsnittet Studiestödets effekt på samhällsekonomin ovan). Det föregående sammanfaller dessutom med tendensen att allt fler låntagare bosätter sig utomlands. Utskottet välkomnar mot den bakgrunden förslaget om förenklade regler om nedsättning av årsbelopp för studielån som bedöms leda till att fler utlandsbosatta låntagare betalar sina årsbelopp.

Utskottet noterar även i sammanhanget att CSN fått i uppdrag att ta fram en handlingsplan för att öka återbetalningsgraden hos låntagare som är bosatta utomlands. Uppdraget ska redovisas senast den 30 december 2015 (U2015/02962/SF).

Utskottet har under beredningen av ärendet uppmärksammat att ordet ”låntagaren” och bokstaven ”s” i lagförslaget på ett av de ställen där ordet ”låntagarens” förekommer inte är sammanskrivet som det rätteligen ska vara. Utskottet föreslår därför att ordet ”låntagaren” och bokstaven ”s” sammanskrivs (se förslagspunkt 2 b, s. 3).

Med det anförda tillstyrker utskottet regeringens lagförslag (jfr utskottets förslag om anslag och bemyndiganden, s. 18).

Särskilda yttranden

1. Anslag inom utgiftsområde 15, punkt 2 (M)

Camilla Waltersson Grönvall (M), Michael Svensson (M), Erik Bengtzboe (M) och Ida Drougge (M) anför:

Riksdagen beslutade den 25 november 2015 om ramar för statsbudgetens utgiftsområden och om en beräkning av statens inkomster. I motionen Sverige kan mer – Politik som bryter det nya utanförskapet (mot. 2015/16:3043) presenteras Moderaternas budgetförslag och riktlinjer för den ekonomiska politiken.

Sverige beskrivs ofta som ett av världens bästa länder att leva och växa upp i. Men Sverige står inför flera stora utmaningar framöver. Trots att fler vill arbeta är trösklarna in i arbete fortfarande höga för dem med låga inkomster. Vi ser ett nytt utanförskap växa fram som genom långvarig strukturell arbetslöshet drabbar unga människor och utrikes födda särskilt hårt. Dessutom ställer en allt tuffare internationell konkurrens höga krav på våra företag och deras jobbskapande. Det här är avgörande framtidsfrågor för Sverige.

Budgetpropositionen visar på en regering som står handfallen inför de viktiga utmaningar Sverige står inför och som inte förmår ta vara på de goda förutsättningar vi har. Regeringens politik med stora skattehöjningar på jobb och företagande riskerar att leda till att Sveriges jobbtillväxt bromsas, och försämrar också möjligheterna till en god integration genom att höja trösklarna in till arbetsmarknaden. Det här är fel väg för Sverige.

Vi moderater står för en annan väg. Vårt mål är att öka välståndet och tryggheten för alla medborgare i Sverige. De reformförslag vi presenterar är därför fokuserade på hur jobben ska bli fler. Vi vill minska utanförskapet och stärka incitamenten till att arbeta genom att stå upp för rimliga skattenivåer, stärka investeringar i utbildning och infrastruktur och värna företagsklimatet. Fler i arbete är avgörande för att få mer kunskap i skolan, högre kvalitet i välfärden och ett starkare Sverige.

Riksdagen har ställt sig bakom regeringens förslag till utgiftsramar, beräkning av statens inkomster och inriktning på budgetpolitiken. I enlighet med riksdagens rambeslutsprocess ställs regeringens budgetförslag och oppositionspartiernas budgetförslag mot varandra som helheter och beslutas i två steg. Moderaternas budgetförslag är en sammanhållen helhet, och eftersom riksdagen i steg ett, rambeslutet, har ställt sig bakom regeringens förslag på ekonomiska ramar för statsbudgeten och inriktning på budgetpolitiken, deltar vi inte i det nu aktuella beslutet om anslagens fördelning inom utgiftsområde 15. I stället framför vi i detta särskilda yttrande synpunkter på regeringens förslag och redovisar den anslagsfördelning och de förslag som Moderaterna föreslår i kommittémotion 2015/16: 2737.

Det är viktigt att det finns goda möjligheter att byta yrkesbana även om man befinner sig mitt i livet. Därför lägger Moderaterna flera förslag för att göra det lättare att studera i vuxen ålder. En person som behöver bygga på sina studier för att antingen kunna ta större ansvar, t.ex. en undersköterska som efter ett antal yrkesår vill vidareutbilda sig till sjuksköterska, eller helt vill byta yrkesinriktning ska ha förutsättningar att göra det. Moderaterna satsar därför 159 miljoner kronor fr.o.m. 2016 på ett omställningspaket för att förbättra möjligheterna att finansiera högre utbildning senare i livet.

Omställningspaketet innehåller medel till följande fyra förändringar: För att öka möjligheterna att kombinera arbete och studier vill vi att fribeloppet, dvs. den inkomst en studerande kan ha utan att studiemedlet minskar, höjs från dagens drygt 172 400 kronor per kalenderår vid heltidsstudier till över 200 000 kronor. Vi vill vidare att möjligheterna till extra studieveckor med studiemedel för den som fyllt 40 år ska utökas med 20 veckor, dvs. från 40 veckor till 60 veckor. Den övre åldersgränsen för rätt till studiemedel vill vi höja från dagens 56 år till 60 år. När det gäller tilläggsån för studerande över 25 år vill vi se en höjning från ca 3 800 kronor per studiemånad vid heltidsstudier till 5 000 kronor.

2. Anslag inom utgiftsområde 15, punkt 2 (SD)

Robert Stenkvist (SD) anför:

Sverigedemokraterna är ett socialkonservativt parti med nationalistisk grundsyn som betraktar värdekonservatism och upprätthållandet av en solidarisk välfärdsmodell som de viktigaste verktygen i byggandet av det goda samhället. Partiets övergripande mål är att formera en demokratisk, politisk rörelse som slår vakt om den gemensamma nationella identitet som har utgjort grunden för framväxten av välfärdsstaten och vårt lands fredliga och demokratiska utveckling.

Sverigedemokraterna eftersträvar ett försiktigt framåtskridande som baseras på varsamhet, eftertanke och långsiktigt ansvarstagande. Vi eftersträvar ett demokratiskt, jämställt och miljövänligt samhälle där alla medborgare skyddas av, och är lika inför, lagen. Genom att kombinera frihet och trygghet, individualism och gemenskap hoppas vi kunna skapa ett folkhem som i så hög grad som möjligt är präglad av trygghet, välstånd, demokrati och en stark inre solidaritet.

Sverigedemokraterna står fritt från såväl socialismens som liberalismens ekonomiska teorier och kan därför inta ett pragmatiskt och verklighetsanpassat förhållningssätt i ekonomiska frågor. Förutsatt att det kan gagna Sverige och dess medborgare är vi öppna för samtal, diskussioner och samarbeten med alla andra partier. I vår höstbudget stakar vi ut våra viktigaste visioner för de kommande åren. Vi visar att det inte måste finnas någon motsättning mellan ekonomisk tillväxt och sysselsättning å den ena sidan och allmän välfärd, trygghet och socialt ansvarstagande å den andra.

Sverigedemokraternas förslag om statsbudgeten och riktlinjer för den ekonomiska politiken finns i partimotion 2015/16:761. Riksdagen har genom sitt beslut den 25 november 2015 fastställt att de samlade utgifterna för utgiftsområde 15 inte får överstiga 21 707 932 000 kronor 2016 (bet. 2015/16:FiU1). Sverigedemokraternas förslag på utgiftsområdet överstiger denna nivå och kan således formellt inte tas upp till behandling. Därför väljer vi att avstå från att delta i beslutet och lägger i stället fram ett särskilt yttrande om Sverigedemokraternas politik inom utgiftsområde 15. Vårt budgetalternativ bör ses som en helhet. Vi står fast vid uppfattningen att anslagen inom utgiftsområde 15 borde ha utformats i enlighet med förslagen i Sverigedemokraternas kommittémotion 2015/16:2238.

Om vårt förslag hade vunnit hade det inneburit ett höjt studiestöd för de studenter som väljer tekniska inriktningar på sin utbildning. Det behövs en morot för att motivera dessa studenter. Vi anslår mot den bakgrunden drygt 431 miljoner kronor för att täcka ökade utgifter för studiemedel. Anslagsnivån för studiehjälp minskas med drygt 31 miljoner kronor.

3. Anslag inom utgiftsområde 15, punkt 2 (C)

Ulrika Carlsson i Skövde (C) anför:

Centerpartiets vision är att Sverige ska bli ett av världens mest framgångsrika länder ekonomiskt, med möjligheter för alla att arbeta och utvecklas. Förutsättningarna för detta är ett näringsliv i frontlinjen för internationell konkurrenskraft och innovation och en bred bas av småföretag som tillåts utvecklas och växa i hela landet. Centerpartiet vill att Sverige ska vara ett föredöme på miljöområdet och genom konkreta styrmedel visa att ekonomisk tillväxt, innovation och entreprenörskap går hand i hand med minskade utsläpp och gifter samt med ekologisk balans. Genom vår politik vill vi skapa välfärd och trygghet för alla i hela landet, dels genom ett ökat välståndsskapande som medger mer resurser till skola, vård och omsorg, dels genom att dessa resurser används bättre.

Under åren med alliansregeringen lades grunden till stabila statsfinanser. Viktiga steg togs för att lätta skattebördan och minska regleringarna. Över 300 000 nya arbetstillfällen skapades och utanförskapet minskade med drygt 200 000 personer, samtidigt som den gröna omställningen accelererade. När den nu sju år långa internationella krisen äntligen är till ända måste Sverige ta nästa steg för att skapa maximalt med jobb under den globala återhämtningen.

Tyvärr är den svenska regeringen på väg i motsatt riktning. Stora skattehöjningar på jobb och regleringar av växande företag riskerar att bryta återhämtningen och kommer att drabba tiotusentals arbetstillfällen. De mest utsatta grupperna på arbetsmarknaden är de som drabbas hårdast. Sverige behöver en förnyad ekonomisk politik.

Centerpartiet har i partimotion 2015/16:3223 föreslagit ett alternativ till regeringens budgetproposition. I motionen föreslås stora och viktiga strukturreformer på arbetsmarknaden och bostadsmarknaden, omläggningar

av skatten på arbete och företagens villkor samt en kraftfull grön skatteväxling där sänkt skatt på arbete finansieras genom att förorenaren betalar för utsläpp. Målet är att frigöra alla de krafter som finns runt omkring i vårt land, så att nya initiativ och idéer belönas i stället för att bestraffas.

Riksdagen har i första steget av budgetprocessen emellertid ställt sig bakom regeringens budgetproposition och de utgiftsramar och beräkningar av inkomster som föreslås där. Eftersom riksdagen har gett budgetpolitiken en helt annan inriktning än den Centerpartiet önskar avstår jag från att delta i beslutet om anslagens fördelning. Centerpartiets budgetförslag måste betraktas som en helhet där delar inte kan brytas ut och behandlas isolerat. I stället framför jag i detta särskilda yttrande den fördelning av anslagen inom utgiftsområde 15 som förordas i Centerpartiets kommittémotion 2015/16:3175.

Centerpartiet anser att den gymnasiala lärlingsutbildningen bör främjas och avvisar därför regeringens förslag i 2015 års vårändringsbudget om att inte fördubbla lärlingsersättningen. För detta anslås 120 miljoner kronor 2016.

Centerpartiet anser att det inte är motiverat att utöka antalet utbildningsplatser inom komvux för 2016 och avvisar därmed regeringens förslag om detta. Detta minskar utgifterna för studiemedel med 233 miljoner kronor 2016.

I 2015 års vårändringsbudget föreslår regeringen att den tidigare satsningen på en examenspremie för vissa utbildningar inte bör genomföras. I stället föreslår regeringen att en höjd bidragsnivå inom studiemedlen för studerande på vissa lärarutbildningar införs. Centerpartiet avvisar detta förslag till förmån för en examenspremie. Det gör att utgifterna för studiemedel minskar med 118,7 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2016.

Centerpartiet motsätter sig regeringens arbetsmarknadssatsningar. Centerpartiet avvisar därför regeringens förslag i 2015 års vårändringsbudget om utbildningskontrakt och traineejobb. Detta medför att utgifterna för studiemedel minskar med 443,3 miljoner kronor 2016.

Centerpartiet avvisar även regeringens förslag i 2015 års vårändringsbudget om möjligheten att studera vissa kortare kurser med bibehållet aktivitetsstöd. För detta anslås 38,4 miljoner kronor 2016.

Centerpartiet anser att den högre utbildningens kvalitet bör prioriteras framför en fortsatt utökning av antalet utbildningsplatser och avvisar därför regeringens förslag i 2015 års vårändringsbudget om fler utbildningsplatser vid universitet och högskolor. Det gör att utgifterna för studiemedel minskas med 49 miljoner kronor 2016.

Centerpartiet avvisar regeringens förslag i 2015 års vårändringsbudget om att inte erbjuda den högre bidragsnivån inom studiemedlen för vissa nyanlända. För detta anslås 40,7 miljoner kronor 2016.

De ovanstående förslagen som rör ökningar eller minskningar av de medel som avsätts för studiemedel har även effekter på hur mycket medel som behöver avsättas för kreditförluster. Till det ska läggas att Centerpartiet anser

att förslaget om avskaffad åldersavskrivning bör genomföras, vilket gör att avsättningarna för kreditförluster minskar med 395 miljoner kronor 2016.

I 2015 års vårändringsbudget föreslog regeringen att den tidigare satsningen på en examenspremie för vissa utbildningar inte borde genomföras. Centerpartiet anser alltså att en sådan examenspremie är motiverad för att öka utbudet av lärare inom vissa ämnen. Centerpartiet föreslår därför att en examenspremie införs fr.o.m. 2017 och att ett anslag för detta ändamål inrättas inom utgiftsområde 15. Anslaget nivå beräknas till 110 miljoner kronor 2017 och till 131 miljoner kronor 2018 och 2019.

4. Anslag inom utgiftsområde 15, punkt 2 (L)

Christer Nylander (L) anför:

Sverige står starkt efter åtta år med ett styre av Alliansen och Folkpartiet liberalerna. De offentliga finanserna är i ordning, sysselsättningen växer och vi står inför en stundande högkonjunktur. Samtidigt präglas omvärlden av stora risker för en negativ utveckling. Kriget i Syrien och Ukraina och en osäker makroekonomisk miljö skapar otrygghet för både människor och den framtida ekonomiska utvecklingen. Vi ser ökade kostnader för sjukskrivningar och, i ännu högre grad nu än när budgetpropositionen presenterades, för migrationsströmmarna till Sverige. Att vi är fast förvissade om att visa solidaritet i den största flyktingkatastrofen sedan andra världskriget understryker bara behovet av att vårda de offentliga finanserna.

Vår budgetmotion (mot. 2015/16:3244) är därför stram. Liberalerna föreslår ett lägre utgiftstak och har ett högre finansiellt sparande än regeringen. På flera utgiftsområden är kostnaderna lägre än de regeringen föreslår. Genom att vi särskilt avvisar stora utgiftsökningar inom arbetsmarknadspolitiken och bostadspolitiken, samtidigt som vi höjer miljöskatterna, skapar vi utrymme för en budget som prioriterar jobben, kunskapen i skolan och försvaret av Sverige.

Riksdagen har genom rambeslutet avvisat Liberalernas förslag till inkomstberäkning och fördelning av utgifter per anslagsområde. Därmed tar Sverige nu en annan väg än den Liberalerna vill se. Sverige kommer att tappa i jobb, kunskap och försvarsförmåga.

Vårt budgetförslag är att betrakta som en helhet. På majoriteten av utgiftsområdena överensstämmer inte riksdagens beslut med det förslag till ram som Liberalerna förespråkade. Liberalerna ser ett värde i att budgeten och budgetprocessen hålls samman. Även enskilda och på kort sikt motiverade utbrytningar riskerar att på långt sikt försvaga budgetprocessen och effektiviteten i finanspolitiken. Jag väljer därför att inte delta i beslutet om fördelningen till anslag inom utgiftsområde 15. I det följande redovisas i sammanfattning innehållet i vårt budgetförslag i kommittémotion 2015/16:3231 för utgiftsområde 15.

Studiestödssystemet i Sverige är ett av världens mest generösa system och ger människor goda möjligheter att studera vidare eller återuppta tidigare studier. Studiemedelssystemet har under de senaste åren förstärkts påtagligt

genom att alliansregeringen genomförde höjningar av studiemedelbeloppet, barn tillägget och fribeloppet.

Liberalernas bedömning är att studiemedelssystemet i många delar är väl anpassat till behoven. Ytterligare reformer kan dock på sikt bli aktuella. Liberalerna vill bl.a. fortsätta arbetet för bättre matchning och kompetensutveckling på den svenska arbetsmarknaden. I det perspektivet bör det vara aktuellt att pröva om individuella kompetenskonton kan byggas upp för att användas vid vidareutbildning och omskolning. För att fortsätta stimulera framväxten av ett allt längre arbetsliv bör det även fortsatt vara aktuellt att se över åldersgränserna i studiemedelssystemet.

Inom utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning redovisar Liberalerna förändringar vad gäller det statliga stödet till vuxenutbildningen, vilket får som konsekvens att utgifterna för studiemedel kan minskas med 1 400 miljoner kronor 2016. En avvisning av regeringens förslag om en utbyggd folkhögskola i vissa delar minskar utgifterna för studiemedel med ytterligare 140 miljoner kronor 2016.

Det behövs en ökad tillgång på speciallärare och specialpedagoger i skolan. Liberalerna föreslår att en examenspremie införs för speciallärar- eller specialpedagogexamen liksom för ämneslärarexamen inom matematik, biologi, kemi, fysik eller teknik. I över 20 år har en nedgång i resultat för matematik och naturorienterande skolämnen kunnat konstateras. För att på lång sikt klara ambitionerna i matematik och naturorienterande ämnen måste vi få fler ämneslärare i grundskolan och gymnasiet. För detta anslås 85 miljoner kronor 2016 och samtidigt avvisas regeringens förslag om att den högre bidragsnivån inom studiemedlen ska lämnas till studenter på vissa lärarutbildningar.

Liberalerna vill införa en yrkesutbildning för vuxna motsvarande gymnasial nivå med ett stort inslag av ett arbetsplatsförlagt lärande, en s.k. yrkesskola. Med start 2017 anslår vi därför sammanlagt ytterligare drygt 155 miljoner kronor för bl.a. ökade utgifter för studiemedel.

Regeringen föreslår en satsning på yrkeshögskolan. Liberalerna anser att yrkeshögskolan fyller en viktig funktion. Under alliansregeringen ökade vi antalet platser på yrkeshögskolan och Liberalerna vill fortsätta att bygga ut yrkeshögskolan med ännu fler platser. För detta anslås ytterligare bl.a. 36 miljoner kronor till utgifter för studiemedel.

Liberalerna föreslår vidare att studielån som tas fr.o.m. den 1 januari 2016 inte ska kunna skrivas av vid 68 års ålder. Inga andra lån skrivs av vid en viss ålder, och därför är det rimligt att åldersavskrivning inte omfattar nya lån. Förslaget bedöms leda till en besparing inom utgiftsområdet på 410 miljoner kronor 2016.

Som redovisas närmare under utgiftsområde 16 föreslår Liberalerna en kvalitetssatsning på humanistiska och samhällsvetenskapliga utbildningar. För att finansiera denna satsning justeras antalet platser på vissa högskolor. Utgifterna för bl.a. studiemedel minskar därför med 91 miljoner kronor 2016.

Liberalerna anser att unga som på grund av funktionsnedsättning behöver förlängd skolgång bör få ersättning från studiemedelssystemet och inte aktivitetsersättning. Mot den bakgrunden anslås 92 miljoner kronor till studiehjälp och 208 miljoner kronor till studiemedel under 2017.

5. Anslag inom utgiftsområde 15, punkt 2 (KD)

Annika Eclund (KD) anför:

För ökad gemenskap och framtidstro vill Kristdemokraterna ha en politik som skapar förutsättningar för människor att bygga goda relationer och känna trygghet och som underlättar för människor att gå från utanförskap till arbete. Kristdemokraterna vill skapa förutsättningar för en god tillväxt och ett företagsklimat som står sig väl i den globala konkurrensen. Att stärka familjernas självbestämmande och det civila samhällets ställning skapar en grund för fungerande mellanmänniska relationer. Genom en välfungerande ekonomisk politik kan vi också satsa resurser på välfärd, vilket ökar tryggheten. Med genomtänkta reformer kring arbetsmarknaden och i skattepolitiken kan vi förbättra människors möjlighet att lämna arbetslöshet och utanförskap.

Nya jobb skapas inte av politiska ovanifrånlösningar, de skapas i växande och lönsamma företag. Den rödgröna regeringen tror att de kan nå Europas lägsta arbetslöshet och klara integrationsutmaningen med massiva skattehöjningar på arbete och företagande. Kristdemokraternas inriktning är den motsatta: vi vill sänka trösklarna in på arbetsmarknaden och förbättra förutsättningarna för företagande. Det är också av stor vikt att den ekonomiska politiken utformas på ett sådant sätt att resurserna används effektivt för att skapa trygghet för dem som befinner sig i utsatta situationer. Tillväxten måste komma alla till del. Välfärden måste utvecklas genom fortsatt valfrihet, tydligt kvalitetsarbete och effektivt användande av resurser.

Kristdemokraternas förslag om statsbudgeten och riktlinjer för den ekonomiska politiken finns i partimotion 2015/16:2512. Förslaget om anslag inom utgiftsområde 15 läggs fram i kommittémotion 2015/16:2877.

Eftersom riksdagsmajoriteten i första steget av budgetprocessen har gett budgetpolitiken en helt annan inriktning än den vi önskar avstår jag från att delta i beslutet och från att redovisa något formellt motförslag när det gäller anslagsfördelningen inom utgiftsområde 15. Kristdemokraternas budgetalternativ bör ses som ett sammanhållet paket där någon eller några delar inte kan brytas ut och behandlas isolerat. Jag vidhåller min uppfattning och anser att anslagen inom utgiftsområde 15 borde ha minskats med 1 868 330 000 kronor på det sätt som framgår av kommittémotion 2015/16:2877.

Studiestödet är en viktig del för att kunna bedriva en ändamålsenlig utbildningspolitik. Studiestödet ska minska de ekonomiska hindren för personer att börja studera och därmed bidra till att många vill och kan utbilda sig. Studiestödet ska också utjämna skillnader mellan enskilda och grupper i

befolkningen och ge goda förutsättningar för alla att studera. Studiestödet ska också bidra till en god samhällsutveckling.

Alla delar av studiestödet, exempelvis studiebidrag vid gymnasiestudier, bidrag till elever med funktionsnedsättning, lärlingsersättning och studiemedel (bidrags- och lånedel), ska bidra till att utjämna skillnader i ekonomiska förutsättningar hos enskilda och mellan grupper i samhället.

Kristdemokraterna vill ha ett studiestödssystem som innebär ett stöd för alla att kunna påbörja och genomföra studier. För att värna ett generöst system måste målet vara att så många som möjligt ska återbetala sina studielån. Kristdemokraterna anser därför att det är rimligt att ta bort den åldersavskrivning av studielån som finns i dag. Totalt beräknas ytterligare 395 miljoner kronor 2016 kunna återbetalas till staten vid avskaffad åldersavskrivning och något mindre åren därpå. Grundprincipen bör vara att alla som kan ska återbetala sina lån.

Det är också viktigt att åtgärder vidtas för att även personer som bor utomlands ska återbetala sina lån i högre utsträckning. Återbetalningsgraden i gruppen utlandsbosatta är lägre än för låntagare som är bosatta i Sverige. Mot den bakgrunden är det välkommet att CSN fått i uppdrag (U2015/02962/SF) att ta fram en handlingsplan för att öka återbetalningen från denna grupp.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2015/16:1 Budgetproposition för 2016 utgiftsområde 15:

1. Riksdagen antar förslaget till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395) (avsnitt 2.1 och 3.7.3).
2. Riksdagen godkänner målet för utgiftsområdet (avsnitt 3.3.1).
3. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2016 för anslaget 1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål beställa produktion av studielitteratur som inklusive tidigare gjorda åtaganden medför behov av framtida anslag på högst 4 000 000 kronor 2017 (avsnitt 3.7.6).
4. Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2016 ta upp lån i Riksgäldskontoret för studielån som inklusive tidigare gjord upplåning uppgår till högst 211 000 000 000 kronor (avsnitt 3.7.8).
5. Riksdagen anvisar för budgetåret 2016 ramanslagen under utgiftsområde 15 Studiestöd enligt uppställning.

Motioner från allmänna motionstiden 2015/16

2015/16:1346 av Sofia Fölster (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja fribeloppet för studerande och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1469 av Christer Nylander m.fl. (FP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om satsningar på lärare och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2238 av Stefan Jakobsson m.fl. (SD):

Riksdagen anvisar anslagen för 2016 inom utgiftsområde 15 Studiestöd enligt förslaget i tabell 1 i motionen.

2015/16:2275 av Elisabeth Svantesson m.fl. (M):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förändrade regler för studiemedlet för att fler ska kunna studera senare i livet och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2737 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M):

1. Riksdagen anvisar anslagen för 2016 inom utgiftsområde 15 Studiestöd enligt förslaget i tabell 1 i motionen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en satsning för att höja fribeloppet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en satsning för att utöka antalet studieveckor med 20 stycken för den som fyllt 40 år och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en satsning för att höja åldersgränsen för studiemedel och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en satsning för att höja tilläggslånet för studerande med barn och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2770 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en satsning för att höja fribeloppet och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2773 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en satsning för att höja fribeloppet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en satsning för att utöka antalet studieveckor med 20 stycken för den som fyllt 40 år, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en satsning för att höja åldersgränsen för studiemedel och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en satsning för att höja tilläggslånet för studerande med barn och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2877 av Annika Eclund m.fl. (KD):

1. Riksdagen anvisar anslagen för 2016 inom utgiftsområde 15 Studiestöd enligt förslaget i tabell 1 i motionen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa åldersavskrivningen av studielånet och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3175 av Ulrika Carlsson i Skövde m.fl. (C):

Riksdagen anvisar anslagen för 2016 inom utgiftsområde 15 Studiestöd enligt förslaget i tabell 1 i motionen.

2015/16:3231 av Christer Nylander m.fl. (FP):

Riksdagen anvisar anslagen för 2016 inom utgiftsområde 15 Studiestöd enligt förslaget i tabell 1 i motionen.

BILAGA 2

Regeringens och oppositionens anslagsförslag

Förslag till anslag för 2016 inom utgiftsområde 15 Studiestöd

Tusental kronor

Anslag	Regeringens			Avvikelse från regeringen		
	förslag	M	SD	C	FP	KD
1:1 Studiehjälp	3 331 370		-31 100	+120 000		
1:2 Studiemedel	14 983 935	-1 205 000	+431 700	-764 900	-1 714 000	-1 423 800
1:3 Avsättning för kreditförluster	1 879 208	-42 000		-431 500	-530 000	-438 800
1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor	617 220	-3 200		-2 400	-7 000	-5 730
1:5 Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och vid viss föräldrautbildning i teckenspråk	61 150					
1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål	27 000					
1:8 Centrala studiestödsnämnden	794 031				-1 000	
1:9 Överklagandenämnden för studiestöd Nya anslag	14 018					
99:1 Examenspremie					+85 000	
Summa för utgiftsområdet	21 707 932	-1 250 200	+400 600	-1 078 800	-2 167 000	-1 868 330

BILAGA 3

Utskottets anslagsförslag

Förslag till beslut om anslag för 2016 inom
utgiftsområde 15 Studiestöd*Tusental kronor*

Anslag	Avvikelse från regeringen	Utskottets förslag
1:1 Studiehjälp	±0	3 331 370
1:2 Studiemedel	±0	14 983 935
1:3 Avsättning för kreditförluster	±0	1 879 208
1:4 Statens utgifter för studiemedelsräntor	±0	617 220
1:5 Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och vid viss föräldrautbildning i teckenspråk	±0	61 150
1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål	±0	27 000
1:8 Centrala studiestödsnämnden	±0	794 031
1:9 Överklagandenämnden för studiestöd	±0	14 018
Summa för utgiftsområdet	±0	21 707 932

BILAGA 4

Regeringens lagförslag

**Förslag till lag om ändring i studiestödslagen
(1999:1395)**

Härigenom föreskrivs att punkt 16 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till studiestödslagen (1999:1395) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

16. I stället för vad som anges i 8 kap. 6 § första stycket 2 studiestödslagen (1973:349) får årsbeloppet sättas ned preliminärt om låntagarens inkomst under betalningsåret kan beräknas bli väsentligt lägre än den inkomst efter vilken årsbeloppet har beräknats. Nedsättningen gäller i avvaktan på att underlaget för att ta ut skatt eller avgift för betalningsåret fastställs. Det preliminära årsbeloppet ska grunda sig på den uppgift om beräknad inkomst som låntagaren lämnar i ansökan om nedsättning.

Föreslagen lydelse

16.¹ I stället för vad som anges i 8 kap. 6 § första stycket 2 studiestödslagen (1973:349), i lydelsen efter den 31 december 1988, får årsbeloppet sättas ned preliminärt om låntagarens inkomst under betalningsåret kan beräknas bli väsentligt lägre än den inkomst efter vilken årsbeloppet har beräknats. Om årsbeloppet har beräknats till en tjugondel av låneskulden eller lägst femton procent av prisbasbeloppet enligt punkt 14, får årsbeloppet sättas ned preliminärt till fyra procent av låntagarens beräknade inkomst under betalningsåret. Nedsättningen gäller i avvaktan på att underlaget för att ta ut skatt eller avgift för betalningsåret

¹ Senaste lydelse 2011:1401.

fastställs. Det preliminära årsbeloppet ska grunda sig på den uppgift om beräknad inkomst som låntagaren lämnar i ansökan om nedsättning.

Efter det att underlaget för att ta ut skatt eller avgift för betalningsåret har fastställts ska ett slutligt årsbelopp fastställas. Beloppet ska motsvara fyra procent av låntagarens sammanlagda överskott av inkomst av tjänst, näringsverksamhet och kapital. Det slutliga årsbeloppet kan dock högst bestämmas till det belopp som fastställts enligt punkten 14. Som fastställt underlag gäller beslut om slutlig skatt i första instans.

Om det preliminära årsbeloppet är lägre än det slutliga årsbeloppet, ska mellanskillnaden betalas i efterhand som ett resterande slutligt årsbelopp. Regeringen meddelar föreskrifter om att låntagaren dessutom ska betala en tilläggsavgift.

Om det preliminära årsbeloppet är högre än det slutliga årsbeloppet, ska det överskjutande beloppet inte betalas ut till låntagaren utan i stället räknas av från lånet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2016.